

Jarosław Różański

Początki misji oraz pierwsze struktury kościelne w Kamerunie północnym

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 7/1, 83-116

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI

POCZĄTKI MISJI ORAZ PIERWSZE STRUKTURY KOŚCIELNE W KAMERUNIE PÓŁNOCNYM

Kamerun północny pod względem geograficznym, klimatycznym i etnicznym różni się zasadniczo od ziem Kamerunu południowego. Posiada nawet swoją odrębną historię, zwłaszcza tę z czasów przedkolonialnych. Przez mieszkańców południa i wcześniej, przez władze kolonialne, a nawet pierwszych podróżników i antropologów, postrzegany był zawsze jako część kraju bardziej zacofana i zupełnie zislamizowana. Bez wątpienia to powszechne przekonanie, jak również warunki geograficzne, ekonomiczne, etniczne, tragiczna przeszłość jak i przemiany społeczne miały zasadniczy wpływ na późniejsze, odrębne dzieje ewangelizacji tych ziem, stanowiących odrębną jednostkę administracyjną.

Geograficzna izolacja i kulturowa odmienność, a także polityka francuskich władz kolonialnych, popierających lokalne struktury muzułmańskich Fulbejów sprawiły, iż Kamerun północny uważany był za ziemię zdominowaną przez muzułmanów. Jego ewangelizacja była ostatnim etapem w ewangelizacji całego kraju. Rozpoczęła się pięćdziesiąt lat później od ewangelizacji południowego wybrzeża. W sposób systematyczny rozpoczęli ją Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej, którzy po przybyciu w grudniu 1946 r. z wielkim dynamizmem rozpoczęli zakładanie misji w głównych ośrodkach administracyjnych kraju¹. Dzięki ich oddanej pracy, wysiłkowi personalnemu i pastoralnemu utworzona w styczniu 1947 r. prefektura apostolska stała się wikariatem, a później samodzielną diecezją.

1. Pierwsze próby ewangelizacji północnej części kraju

Pierwsze, skromne próby ewangelizacji północnej części Kamerunu wiążą się z działalnością misyjną niemieckich sercanów. Po długich staraniach uzyskali oni samodzielną prefekturę apostolską, w której skład wchodziły także ziemie Kamerunu Północnego.

¹ Por. Y. Plumcy, *Tourne pastorale au Cameroun*. Missions OMI, 1949, nr 272, s. 144.

1.1. Zarys dziejów ewangelizacji Kamerunu

Ewangelizację Kamerunu rozpoczęli misjonarze protestanccy. Osiedlili się oni najpierw na pobliskiej Kamerunowi wyspie Fernando Poo, gdzie znajdowała się baza angielskich sił morskich. Początkowo zajmowali się oni przede wszystkim pracą ewangelizacyjną wśród miejscowych niewolników. Wkrótce jednak założyli pierwsze misje na wybrzeżu kameruńskim w Duala w 1843 r., oraz w Bimbia w 1844². W listopadzie 1849 r. znany misjonarz protestancki Alfred Saker ochrzcił wielu dorosłych mieszkańców wybrzeża oraz prawie osiemdziesięciu uczniów szkoły protestanckiej³. W 1858 r. baptyści założyli misję w okolicach miasta Limbe (Victoria)⁴. W 1879 r. w okolicach Batanga, w kraju Bulu powstała misja prezbiterianów, którzy mieli swoją bazę na wyspie Corisco (Gwinea Równikowa)⁵.

Z inicjatywą katolickiej ewangelizacji Kamerunu wystąpili polscy podróżnicy Stefan Szolc-Rogozieński i Leopold Janikowski. Z ich inspiracji bp Le Berre ze Zgromadzenia Misjonarzy Ducha Świętego, wikariusz apostolski Gabonu⁶, wysłał w listopadzie 1883 r. dwóch misjonarzy Ducha św., oo. Davezac i Bichet na wyspę Mondeleh, w zatoce Ambas, gdzie osiedlili się polscy podróżnicy. Niestety, „nieszczęśliwie, nieprzewidziane okoliczności przeszkodziły realizacji tego szlachetnego zamiaru” – napisał o pierwszych próbach katolickiej ewangelizacji Kamerunu o. Stoffel wysłany do Duala, gdzie miał przy-

² Okolice Duala zamieszkiwało plemię o tej samej nazwie, okolice Bimbia natomiast należały do plemienia Isubu. O początkach misji baptystów pisze: E. T. Briggs, *The protestant Church in the Cameroon. The early days – 1841 to 1887*. W: E. Mveng, *Histoire des Églises chrétiennes au Cameroun: les origines*. Yaoundé 1990, s. 5-53.

³ Por. E. T. Briggs, *The protestant...*, s. 21; J. Criaud, *Ils ont planté l'Église au Cameroun. Les pallotins, 1890-1915*, Yaoundé 1991, s. 7. Por. M. Czyżycki, *Stulecie Kościoła w Kamerunie*. Misyjne Drogi, 1983, nr 3, s. 14.

⁴ O działalności tej misji wypowiada się negatywnie polski podróżnik Stefan Szolc-Rogozieński, stwierdzając, iż misjonarze protestanccy koncentrują się tylko na nauce rytualnej pobożności i europceizacji, bez uczenia ludzi pracy i rzemiosła i sięgania do ich rodzimej kultury. Por. S. Szolc-Rogozieński, *Wyprawa Stefana Szolca-Rogozieńskiego. Żegluga wzdłuż brzegów Zachodniej Afryki na lugrze „Łucja-Małgorzata” (1882-1883)*. Warszawa 1886, s. 250-251; J. Chudzikowska, *Odkrywczy Kamerunu*. Warszawa 1954, s. 125-126; D. Kochańska, *Stefan Szolc-Rogozieński, świecki inicjator misji kameruńskiej*. Warszawa 1987 [mps BATK], s. 45. Por. obszerniejsze omówienie początków chrześcijaństwa w Kamerunie w: J. Różański, *Zalożenie misji północnokameruńskiej*. Warszawa 1996 [mps ATK], s. 7-8.

⁵ J. Criaud, *Ils ont planté...*, s. 8. Por. A. Kurek, *Kamerun wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 10; M. Czyżycki, *Stulecie...*, s. 14; M. Picgat, *Wierzenia i obrzędy ludów południowego Kamerunu w dorobku polskich badaczy*. Warszawa 1995 [mps BATK], s. 20.

⁶ 22 stycznia 1842 r. Stolica Apostolska utworzyła Prefekturę Apostolską Obydwu Gwincii z siedzibą w Liberville (Gabon). W administracji kościelnej terytorium Kamerunu było częścią Wikariatu Apostolskiego Obojga Gwincii. 3 października 1842 r. Prefektura Apostolska Obydwu Gwincii podniesiona została do rangi Wikariatu Apostolskiego.

gotować teren pod pierwszą misję katolicką na terenie Kamerunu⁷. Inicjatywa polskich podróżników zakończyła się niepowodzeniem ze względu na plany kolonizacyjne Rzeszy Niemieckiej⁸. Jej kanclerz wyraził natomiast zgodę na prowadzenia w Kamerunie misji katolickich przez niemieckich pallotyńców. Przełożonym misji i zarazem prefektem apostolskim Kamerunu został o. Heinrich Vieter⁹.

Pierwsza grupa misjonarzy pallotyńskich przybyła do Duala 25 października 1980 r. Pierwszą misję postanowiono założyć w Edea. Ponieważ jednak misjonarze spotkali się z chłodnym przyjęciem u wodza Bome i jego ludzi, wycofali się w okolice wioski Toko, gdzie za 1200 marek kupili teren, na którym wzniesli misję Marienberg – matkę katolickich misji kameruńskich¹⁰. Na Boże Narodzenie 1891 r. piętnastu spośród pierwszych uczniów szkoły w Marienbergu przyjęło chrzest św. Tuż przed wybuchem I wojny światowej statystyki misyjne księży pallotyńców z Kamerunu wyliczały już 15 stałych misji, w których pracowało 34 księży, 36 braci, 29 siostr zakonnych, 223 rodzimych katechetów. Po 25 latach pracy apostolskiej misjonarzy katolickich chrzest przyjęło 54 458 osób. W katechumenacie przygotowywało się do chrztu 24 545. Do 300 szkół, w których uczyło 314 rodzi-

⁷ Notatka z 10 sierpnia 1885 r. zamieszczona w: E. M v e n g, *Histoire des Églises...*, s. 55. Te „nieprzewidziane” wypadki łączyły się z przejściem w lipcu 1884 r. przez specjalnego wysłannika Rzeszy Niemiecckiej, Gustawa Nachtigala, w imieniu cesarza Niemiec Wilhelma II, całego terytorium Kamerunu. „Charyzmatyczna działalność Stefana Szolca-Rogozińskiego była uwarunkowana niekorzystnymi dla niego układami społeczno-politycznymi. Nie wystarczyło być zaangażowanym w dzieło misyjnym katolikiem świeckim. W konkretnej sytuacji historycznej trzeba było być obywatelem mocarstwa kolonialnego, by móc wystąpić z inicjatywą założenia misji” – napisała o zamiarach polskiego podróżnika D. Kochańska, *Stefan Szolc-Rogoziński...*, s. 61.

⁸ Por. A. K u r c k, *Stefan Szolc-Rogoziński, świecki inicjator działalności misyjnej*. *Collectanea Theologica* 48: 1978, fasc.1 s. 165; t e n ż e, *Stefan Szolc-Rogoziński, inicjator misji katolickiej w Kamerunie*. *Głos Katolicki*, 1976, nr 11, s. 6.

⁹ Heinrich Vi e t e r, ur. 13.02.1853 w Kappenberg w Westfalii. Po ukończeniu szkoły stolarskiej pracował jako robotnik m.in. w Kolonii i Moguncji. Pod koniec 1883 r., w wieku 30 lat, wstąpił do nowicjatu księży pallotyńców. Został wyświęcony na kapłana 8 maja 1887 r. Od 1888 r. pracował na misjach w Brazylii. Od 1890 r. był przełożonym misji pallotyńskich w Kamerunie. 22.01.1905 r. przyjął święcenia biskupie zostając pierwszym wikariuszem apostolskim Kamerunu. Umarł 7 listopada 1914 r. w Jaunde, gdzie został pochowany. Por. A. M a j e w s k i, *Kongregacja Misyjna XX Pallotyńców*. Wadowice-Kopiec 1913, s. 18; J. C r i a u d, *Ils ont planté...*, s. 9.

¹⁰ Marienberg – Góra Maryi. Nazwę tę zaproponował o. Georg Walter, pochodzący z okolic Würzburga, gdzie znajduje się góra o tej właśnie nazwie. Choć w pobliżu założonej przez pallotyńców misji nie było żadnej góry, o. Vieter zaakceptował nazwę. Pierwszą misję poświęcono Matce Boskiej, Królowej Apostołów, patronce zgromadzenia księży pallotyńców. Por. J. C r i a u d, *Ils ont planté...*, s. 17-18; Por. H. Vi e t e r, *Errinerungen aus Kamerun 1890-1903*. Limburg 1966, s. 14.

mych nauczycieli, uczęszczało 29 259 uczniów i uczennic¹¹. W misji kameruńskiej pracowało przez te lata 95 księży pallotynów, 134 braci i 92 siostry pallotynki¹².

Kres misjom pallotyńskim w Kamerunie położyła I wojna światowa. Ostatni misjonarze niemieccy zostali deportowani z Kamerunu na wyspę Fernando Poo pod koniec kwietnia 1916 r¹³.

9 października 1916 r., na prośbę Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, francuscy Misjonarze Ducha Świętego wysłali do Kamerunu siedmiu pierwszych misjonarzy¹⁴. W 1922 r. wikariuszem Apostolskim Kamerunu został duchacz, bp François-Xavier Vogt, który dał mocny impuls ewangelizacji na południu Kamerunu¹⁵. W 1923 r. erygowano Prefekturę Apostolską Buea z ks. J.W. Complingiem jako prefektem. Z niej to wydzielono później diecezję Bamenda oraz Prefekturę Apostolską Adamawa, która przekształciła się w Prefekturę Apostolską Fumban¹⁶. W 1931 r. podzielono dotychczasowy wikariat tworząc Wikariat Apostolski Jaunde i Prefekturę Apostolską Duala, przekształconą już rok później w Wikariat Apostolski Duala¹⁷.

¹¹ Por. E. Mveng, *Histoire des Églises...*, s. 64.

¹² Por. A. Urban, *Ksiądz A. Majewski (1869-1947), założyciel Polskiej Prowincji Księżych Pallotynów*. Ząbkowice Śl. 1976 [mps], s. 5. W grupie pallotynów niemieckich, pracujących w Kamerunie, nie zabrakło także i Polaków. Ewangelię słowem, pracą i życiem głosili tutaj bracia Ossowski i Kwiatkowski oraz jeden z założycieli Polskiej Prowincji Księżych Pallotynów, o. Alojzy Majewski (ur. w styczniu 1869, zm. w listopadzie 1947). O. Alojzy Majewski zawarł swoje wrażenia z pracy i spostrzeżenia etnograficzne w opublikowanych przed wojną w Polsce książkach i artykułach. Por. A. Majewski, *An der Südküste Kameruns. Skizzen und Plaudereien aus dem Leben der Schwarzen*. Limburg 1914; tenże, *Świat murzyński*. Warszawa 1930; tenże, *Przyczynek do charakterystyki duszy murzyńskiej*. *Annales Missiologicae*: 1932-33, nr 5, s. 3-10. Bibliografię prac ks. A. Majewskiego podaje J. Baran, *Udział polskich pallotynów w pracy misyjnej w Afryce*. Ołtarzew 1975 [mps].

¹³ J. Criaud, *Ils ont planté...*, s. 81-82.

¹⁴ Ewangelizacja zgodna była z rytmem podbojów kolonialnych. Po 6 miesiącach wojny nie było już na terenie Kamerunu ani jednego misjonarza niemieckiego. Przed wojną kanclerz Bismarck mówił „żadnego misjonarza francuskiego”. Po wojnie zwycięzcy odpowiedzieli „żadnego misjonarza niemieckiego”.

¹⁵ W 1915 r. liczba ochrzczonych wynosiła 12 756, katechumenów 1 445; w 1930 r. ochrzczonych było już 110 623, katechumenów 24 545, pracowało w tym czasie w Kamerunie 38 księży, 7 braci i 10 siostr zakonnych; w 1935 r. liczba ochrzczonych przekroczyła 200 000, katechumenów 150 000, podwoiła się także liczba księży – 58 (plus pierwszych 5 księży kameruńskich wyświęconych w tym właśnie roku), braci zakonnych 20 (w tym 7 rodzimych), siostr zakonnych 26. (Statystyki z: *Annuaire de l'Église Catholique*, t. 2, Paris 1982).

¹⁶ Od 1934 r. Wikariat Apostolski Fumban.

¹⁷ Por. J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 20-21.

1.2. Powstanie Wikariatu Apostolskiego Fumban

Już na początku stulecia dynamicznie rozwijająca się wschodnia prowincja księży sercanów¹⁸ wyraziła gotowość przyjścia z pomocą niemieckim pallotynom w Kamerunie. O. Thaddäus Böcker, prowincjał sercanów, prowadził ożywioną korespondencję w sprawie wydzielenia i erygowania niezależnej prefektury apostolskiej, powierzonej sercanom. Główny spór dotyczył przede wszystkim ustalenia granic przyszłej Prefektury Apostolskiej Adamawa. Chociaż spór ten przeciągał się i nie został do końca rozwiązany¹⁹, w grudniu 1912 r. pierwsi misjonarze sercanie przybyli do Kamerunu, obejmując misję Kumbo, położoną na południowym wschodzie Kamerunu. 28 kwietnia 1914 r., Stolica Apostolska erygowała Prefekturę Apostolską Adamawa, mianując jej zwierzchnikiem o. Gerharda Lenartza SCJ²⁰. Prefektura ta obejmowała cały dzisiejszy Kamerun północny²¹.

Już w pierwszym roku wojny tereny Prefektury Apostolskiej Adamawa zostały opuszczone przez niemieckich misjonarzy. W 1920 r. przełożony generalny Księża Sercanów, o. L. Dehon, posłał do Kamerunu czterech misjonarzy innej narodowości²². 11 czerwca 1923 r. Stolica Apostolska zreorganizowała granice Prefektury Apostolskiej Adamawa, tworząc Prefekturę Apostolską Fumban. Kolejna korekta jej granic odbyła się w 1932 r. Stolica Apostolska włączyła wówczas w jej granice czadyjski Wikariat Ubangi-Szari o powierzchni ok. 220 000 km². W ten sposób powierzchnia prefektury wzrosła do ok. 470 000 km². Dwa lata później, 28 maja 1934 r., Prefektura Apostolska Fumban została podniesiona do rangi Wikariatu Apostolskiego²³.

¹⁸ Zgromadzenie Księża Sercanów (SCJ) zostało założone w 28 czerwca 1878 r. przez ks. Léon Dehon w St. Quentin. Już 10 lat później wysłało ono swoich misjonarzy do Ekwadoru i nieco później do północnej Brazylii. 6 listopada 1908 r. Stolica Apostolska zatwierdziła podział młodego zgromadzenia na dwie prowincje zakonne: Zachodnią (Francja, Belgia, Holandia i Włochy) i Wschodnią (Niemcy, Alzacja-Lotaryngia, Luksemburg, Austria i Szwajcaria). W roku podziału niemieckojęzyczna prowincja sercanów liczyła 142 zakonników i 14 nowicjuszy. Por. A. Huppertz, *Deutsche Herz-Jesu-Priester in Kamerun (1912-1915)*, [bmw] 1992, s. 20.

¹⁹ Kilka źródeł mówi [por. informacje zamieszczone w: *Das Reich des Herzens Jesu* 1912 s. 378; *Il Regno del S. Cuore* 1912, s. 46; *Die Katholischen Missionen* 13: 1912, s. 22 o dekreście Kongregacji Rozkrzewiania Wiary z 27 czerwca 1911 r., erygującym Prefekturę Apostolską Adamawa. Była to de facto tylko nicoficjalna umowa, która ustalała granice przyszłej Prefektury Adamawa: północna – 10° szerokości geograficznej; wschodnia – rzeka Logone; południowa – linia ciągnąca się od Kunde do Bakunde; zachodnia – dawne granice kolonii niemieckiej. Por. A. Huppertz, *Deutsche...*, s. 38. Oficjalnie Prefektura Apostolska Adamawa została erygowana 28 kwietnia 1914 r.

²⁰ Tamże, s. 130.

²¹ Por. J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 32-34.

²² Byli to oo. Plissoncau i Mennecart, posiadający obywatelstwo francuskie, o. W. Bintner, obywatel Luksemburga, który pracował w Kamerunie w latach 1912-15 oraz Polak, brat Kazimierz Jezdrzałka.

²³ Dzisiaj na tym terenie znajduje się 9 diecezji: Ngaoundere, Garua, Marua-Mokolo, Jagua, Ndžamena, Pala, Mundu, Doba i Sarh (cztery ostatnie położone są na terenie Czadu).

1.3. Podróże misyjne sercanów na północ Wikariatu Fumban

Północna część Wikariatu Apostolskiego Fumban nie doczekała się systematycznej ewangelizacji. Działalność misyjna sercanów ograniczała się przede wszystkim do krótkich, chociaż niekiedy bardzo dalekich, wizyt misjonarskich. Obejmowały one przede wszystkim europejskich urzędników i przybyszów z południa kraju, najczęściej chrześcijan. Północne tereny wikariatu odwiedzali m. in. oo. P. Bouque, J. Bernard, Schwab oraz Sourie, który nawiązał pierwsze kontakty z plemieniem Massa w okolicach Jagua²⁴. Misjonarze odwiedzili m.in. Ngaundere, Garua oraz Marua.

Praca sercanów koncentrowała się jednak przede wszystkim na południowo-zachodniej części Wikariatu Apostolskiego Fumban, gdzie wzrost Kościoła był ogromny. W 1935 r. pracowało tam w sumie 26 księży, 10 braci, 5 sióstr zakonnych i 779 rodzimych katechetów. Katolicy liczyli ponad 38 000 wiernych. Misjonarze prowadzili 323 szkoły, do których uczęszczało prawie 10 000 uczniów, oraz obsługiwali 11 misji z 668 punktami misyjnymi²⁵.

Mimo to pod koniec lat trzydziestych odwiedzali oni Ngaundere, Tibati, Marua, Mokolo i Jagua. Trudne drogi pokonywał niewielkim samochodem legendarny o. Lequeux z misji Bétampa. W misji spędzał jednak tylko ok. dwóch tygodni. „Ze względu na Boga stałem się prawdziwym pielgrzymem” – pisał o sobie²⁶. Jego podróże ograniczały się jednak tylko do terytorium Kamerunu. W Ndżamenie, w Czadzie był wówczas obecny kapelan wojskowy o. de Belniay SJ²⁷.

2. Ustalenie granic Prefektury Apostolskiej Garua

Brak personelu oraz rozległość przestrzeni sprawiały, że ogromna większość mieszkańców Wikariatu Apostolskiego Fumban, szczególnie tych z północnych części kraju, nie była objęta ewangelizacją. Było to wielką troską Kongregacji Rozkrzewiania Wiary. Z jej inicjatywy już w latach czterdziestych naszego stulecia sytuacja ewangelizacyjna na ogromnych terenach Kamerunu północnego zaczęła się zmieniać. Z terenów wikariatu wydzielono trzy odrębne prefektury apostolskie.

²⁴ W czerwcu 1936 r. o. Sourie założył w Jagua szkołę, do której zapisało się 36 uczniów. Zachęcony sukcesem chciał niektórych z nich przyjąć na Wielkanoc 1937 r. do katechumenatu, lecz uczniowie opuścili nagle szkołę i udali się na wielkie, doroczne łowienie ryb w rzece Logonc. Misjonarz został na misji sam. Por. L. Da Ros, *La mission des Oblats de Marie Immaculée au Cameroun et au Tchad (1946-1986). Essai historique et réflexions sur l'oeuvre d'évangélistion*, [mps] Roma 1983, s. 43; L. Blaire, *Aux carillons de Pâques, Pôle et Tropiques* 8 1951, nr 8, s. 9.

²⁵ Por. L. Da Ros, *La mission...*, s. 45.

²⁶ Cytat w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun. Documents, souvenirs, visages. L'annonce de l'Evangile au Nord-Cameroun*, s. 57. Por. także L. Aujoulat, *Missions du Nord-Cameroun. Pôle et Tropiques* 1948, nr 1, s. 8.

²⁷ Rozwój misji niemieckich sercanów przedstawiony jest obszerniej w: J. Róžański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 36-39.

2.1 Erygowanie Prefektury Apostolskiej Garua

28 maja 1940 r. Stolica Apostolska wydzieliła z Wikariatu Apostolskiego Fumban Prefekturę Apostolską Berberati, leżącą na terenie Republiki Środkowoafrykańskiej. Została ona powierzona do ewangelizacji kapucynom. Specjalny wysłannik Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, o. Prouvost SCJ, po wizytacji Kamerunu północnego i Czadu, postulował dalszy podział Wikariatu Apostolskiego Fumban. 21 marca 1946 r. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary wydała oficjalny dokument, który wydzielał na terenie północnego Kamerunu i Czadu „misję Chad-Kamerun”. Misję powierzono do ewangelizacji Zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Obejmowała ona Kamerun północny oraz południowo-zachodnią część Czadu z miastem Fort Lamy, późniejszą stolicą Czadu łącznie. Jezuitom natomiast powierzono do ewangelizacji pozostałą część Czadu, która wchodziła w skład wikariatów apostolskich w Chartumie (Sudan) i Bangi (Republika Środkowoafrykańska)²⁸.

Oficjalnie Prefekturę Apostolską Garua erygowano 13 stycznia 1947 r. Sprecyzowano także wówczas jej granice, dostosowując je do granic cywilnych Kamerunu francuskiego. W ten sposób z jej terytorium wyłączono południowo-zachodnią część Czadu. Pierwszym prefektem apostolskim mianowano o. Yves Plumeya. Na terenie Czadu została ustanowiona Prefektura Apostolska Fort Lamy, którą powierzono jezuitom²⁹.

Teren Prefektury Apostolskiej Garua obejmował prawie 1/3 całości terytorium Kamerunu. Istniały na nim trzy państwowe jednostki administracyjne, zwane prowincjami. Były nimi prowincja Adamawa z ośrodkiem administracyjnym w Ngaundere, prowincja Benue z ośrodkiem w Garua oraz prowincja Logone z ośrodkiem w Marua. Teren ten miał ponad 1000 km długości i ok. 500 km szerokości. Rozciągał się między 6 i 15 stopniem szerokości geograficznej północnej i między 12 a 17 stopniem długości geograficznej wschodniej. Na terytorium nowej prefektury znajdowało się ok. 1 mln mieszkańców, czyli prawie połowa populacji całego Kamerunu³⁰.

²⁸ List bpa Celso Constantini, sekretarza Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, o powierzeniu misji oblatom i jezuitom opublikowany został w całości w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 2. Por. L. Chauvat, J.C. Zeltner, *Regards sur la mission oblats du Tchad-Cameroun*, *Pôle et Tropiques* 1947, nr 1, s. 4-5.

²⁹ Decyzja o podziale została podjęta na audicencji 9 stycznia 1947 r. Oficjalny dekret Kongregacji Rozkrzewiania Wiary jest zaprotokołowany w aktach Kongregacji pod numerem 58.47, 13 stycznia 1947 r. Całość dokumentu jest opublikowana w: *Missions OMI* 269: 1947, s. 350-351. Nominacja o. Yves Plumeya na prefekta apostolskiego Prefektury Apostolskiej Garua zaprotokołowana jest w aktach Kongregacji Rozkrzewiania Wiary pod numerem 1505.47, 25 kwietnia 1947 r. Por. *Missions OMI* 269: 1947, s. 351.

³⁰ Por. A. Juillé, *En visitant les postes*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 1, s. 8-9.

2.2. Ostateczna korekta granic prefektury

Zgodnie z dekretem Kongregacji Rozkrzewiania Wiary z 21 marca 1946 r., który wydzielał na terenie północnego Kamerunu i Czadu „misję Czad-Kamerun” i powierzył ją do ewangelizacji Zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, oblaci skierowali swe pierwsze kroki także ku południowo-wschodnim terenom Czadu. Jednak po oficjalnym erygowaniu Prefektury Apostolskiej Garua 9 stycznia 1947 r. i sprecyzowaniu jej granic, oblaci wycofali się z Czadu.

Wpływ na korektę granic prefektur miały bez wątpienia względy administracyjne. Kamerun i Czad chociaż pozostawały koloniami francuskimi, były oddzielone od siebie precyzyjną granicą. O ile też okolice Ndżameny różniły się znacznie od większości Kamerunu północnego, o tyle region Majo Kebbi kulturowo i geograficznie zbliżony był do Kamerunu. Nazwę „Majo Kebbi” otrzymał teren przy granicy kameruńskiej, położony nad rzeką o tej nazwie oraz na południe od niej. Jego łączna powierzchnia wynosiła 35 000 km². W 1951 r. mieszkało tam ok. 300 000 ludzi. Największą grupę, ok. 30 000 ludzi, stanowili Ngambaje. Z innych plemion liczni byli także Massa, Tupuri i Mundang. Początkowo docierali tu sporadycznie misjonarze sercanie. Po ich skoncentrowaniu się na pracy w rejonie południowo-zachodnim wikariatu Fumban, przybywali tu ojcowie kapucyni z Prefektury Apostolskiej Berberati³¹.

Na kulturowe podobieństwa i korzyści płynące z łączności tego regionu z Prefekturą Apostolską Garua zwrócił uwagę abp Marcel Lefebvre, delegat apostolski na Francuską Afrykę Zachodnią. W lutym 1951 r. wizytował on misje w Czadzie. Po jego interwencji, 17 maja 1951 r. Stolica Apostolska ustanowiła na terytorium Czadu nową Prefekturę Apostolską Mundu oraz przyłączyła terytorium Majo-Kebbi do Prefektury Apostolskiej Garua. Tym samym tereny te zostały wyłączone z granic Prefektury Apostolskiej Fort Lamy³².

3. Początki misji oblackich w Kamerunie

Początki ewangelizacji Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej nie wyróżniają się oryginalnością. Misjonarze postanowili iść drogą wytyczoną przez administrację kolonialną i zakładać pierwsze misje w głównych ośrodkach administracyjnych, począwszy od stolic późniejszych prowincji. Wiązało się to ze swego rodzaju „zajmowaniem terenu”, który odtąd miał podlegać bardziej systematycznej ewangelizacji, począwszy od głównego ośrodka administracyjnego.

³¹ Prefekturę Apostolską Berberati erygowano 28 maja 1940 r.

³² List bpa Celso Constantini, sekretarza Kongregacji Rozkrzewiania Wiary do przełożonego generalnego Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej z dnia 19 maja 1951 r. został opublikowany wraz z dokumentem Kongregacji Rozkrzewiania Wiary w: *Missions OMI*: 1951, nr 276, s. 565-567. Prefektura Apostolska Mundu została powierzona do ewangelizacji kapucynom.

3.1. Pierwsze kontakty oblatów z powierzonym im terenem misyjnym

Zanim jeszcze ustalono granice Prefektury Apostolskiej Garua, oblaci przygotowali do wyjazdu pierwszą grupę misjonarzy. Znaleźli się w niej ojcowie Yves Plumey, Honoré Jouneaux, Gabriel Renault, Albert Juillé, Jean Colson, Louis Chauvat, Léon Robert, Elie Bëve, Michael Le Berre, Jean-Claude Zeltner, Georges-Hilaire Dupont, Yves Jocteur-Monrozier, François Batard oraz brat Albert Moysan. Po kilku tygodniach dołączyli się do nich o. Maurice Pillon i brat Gustave Duménil³³. Przełożonym grupy przeznaczonej do założenia tzw. „Misji Czad-Kamerun”, nazwanej tak na podstawie listu bpa Celso Constantini, sekretarza Kongregacji Rozkrzewiania Wiary został o. Yves Plumey³⁴. On też nawiązał niezwłocznie korespondencyjny kontakt z administracją kolonialną, która liczyła przede wszystkim na zaangażowanie się misjonarzy w dzieła socjalne. Na pierwszym zaś miejscu w rozwój rolniczy kolonii³⁵.

16 sierpnia 1946 r. oo. Y. Plumey i G. Renault dotarli do Fort Lamy w Czadzie francuskim samolotem wojskowym. Dzień wcześniej, w Święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, pozostali misjonarze oblaci wsiedli w Bordeaux na okręt *l'Administrateur en Chef Thoma*, płynący do Duala³⁶. Do kameruńskiego portu przybyli 16 października, zatrzymując się w gościnnym domu Misjonarzy Duchą Świętego. Do Jaunde przybyli koleją. W stolicy kraju nabyli ciężarówkę i samochód osobowy, na które załadowali wszystkie bagaże. 23 października rozpoczęli podróż przez trudne do przebycia drogi, wiodące ku północy. Po czterech dniach, w święto Chrystusa Króla, dotarli do Meiganga, gdzie zatrzymały ich wody pobliskiej rzeki. Przez całą noc czekali na ich opadnięcie³⁷. Do Ngaundere dotarła tylko ciężarówka. Samochód osobowy zawrócił do Meiganga, gdyż zaraz za miastem uległ wypadkowi i chwilowo nie nadawał się do dalszej jazdy³⁸. W pierwszych dniach listopada zwiedzili Ngaundere, gdzie postanowiono założyć palcówkę misyjną. Już 5 listopada ciężarówka misyjna udała się do Garua, a następnie 10 listopada oo. Y. Plumey i A. Juillé udali się do Fort Lamy (Ndżamena) w Czadzie. Po drodze zatrzymali się w Mokolo, gdzie znajdowało się słynne w całym Kame-

³³ Por. Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 65; P. Pichon, *En tournée au Nord-Cameroun, ce qu'un missionnaire découvre*. Pôle et Tropiques 1955, nr 6, s. 18; B. Noyer, *Cinquante ans de présence oblats au Nord-Cameroun et au Tchad*. Pôle et Tropique 1996, nr 11-12, s. 5-6.

³⁴ List bpa Celso Constantini, sekretarza Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, opublikowany został w całości w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 2.

³⁵ Por. listy gubernatora Czadu Roguc z 22 sierpnia i płk de Boissoudy, deputowanego do parlamentu z regionu Oubangui-Chari w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 5.

³⁶ Podróż morską misjonarzy opisał m.in. o. A. Juillé, *A la conquête apostolique du Cameroun*, Missions OMI 1947, nr 278, s. 280-283. Por. tenże, *Vers le cœur de l'Afrique* Pôle et Tropiques 1947, nr 1, s. 12-14.

³⁷ Por. A. Juillé, *A la conquête apostolique du Cameroun*, s. 282; Y. Plumey, *Premiers pas missionnaires*. Pôle et Tropiques 1947, nr 1, s. 16.

³⁸ Tamże. Por. J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 44-45.

runie więzienie dla opozycji politycznej. Jednak przejazd przez góry Mandara okazał się niemożliwy. Dlatego też obydwaj misjonarze powrócili do Garua, by już za kilka dni ponownie wyruszyć w podróż do Czadu, tym razem szlakiem wodnym, rzeką Logon. Droga ta zabrała im trzy dni. Ówczesny Fort Lamy był przede wszystkim bazą wojskową, która jednocześnie pełniła rolę nieoficjalnej stolicy francuskich posiadłości kolonialnych w Afryce Środkowej.

3.2. Założenie pierwszych placówek misyjnych

Po przybyciu oblatów na powierzone im do ewangelizacji tereny misyjne rozpoczęli oni zakładanie pierwszych placówek misyjnych w największych skupiskach ludności w Kamerunie północnym i zachodniej części Czadu. Nie były to jeszcze wówczas ośrodki miejskie, lecz zaledwie „osady w buszu”³⁹. Do największych należały Marua, Garua, Ngaundere, Jagua i Mokolo w Kamerunie oraz Fort Lamy i Bongor w Czadzie. W tych osadach znajdowały się siedziby administracji kolonialnej. Oblaci zakładali misje w tych ośrodkach zaraz po przybyciu do nich, pozostawiając dwóch lub trzech misjonarzy tworzących pionierską grupę.

Pierwszym większym ośrodkiem miejskim, który spotkali misjonarze na swej drodze, było miasteczko Ngaundere. Słowo *ngaundere* w języku fulfulde oznacza „warowną twierdzę”. W mieście mieszkali przede wszystkim Fulbeje, lecz w okolicy były dość liczne wioski plemion Baja i Duru, których „trzeba ocalić przed wpływem islamu. Ta misja byłaby także świadectwem obecności Kościoła i miłości Chrystusa w środowisku muzułmańskim” – pisał o. Y. Plumey⁴⁰. W 1925 r. w Ngaundere założyli placówkę misjonarzy norwescy z Kościoła luterńskiego. Katolicka ewangelizacja w Ngaundere rozpoczęła się w latach dwudziestych naszego stulecia. Prowadził ją świecki katecheta z Kamerunu południowego Pierre Mëbë⁴¹. W Ngaundere przebywało wówczas kilku ochrzczonych nauczycieli oraz żołnierzy z południa kraju, z okolic Jaunde, Wute i Sanga. Początkowo byli oni dyskryminowani przez lamido Yaya⁴². Wspólnotę katolicką w Ngaundere odwiedzał sporadycznie legendarny o. Lequeux, sercanin⁴³.

³⁹ Tak np. jeden z nich nazwał Garua, które pełniło funkcję stolicy administracyjnej prowincji Północ. W samym mieście żyło ok. 350 Europejczyków oraz pewna grupa Libańczyków i Syryjczyków, trudniących się głównie handlem obejmującej terytorium całego Kamerunu północnego. W mieście nie było jeszcze mostu zbudowanego nad Benue, rzadko bywał sprawny prom. Bardzo skromnie wyglądały także inne, główne ośrodki administracyjne. Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 146; por. także statystyki zamieszczone w *Pôle et Tropiques* 1949, nr 4, s. 7.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Piotra Mëbë był wujem pierwszego oblata kameruńskiego, Alexis’a Marie Atangana. Cytowana relacja była napisana z pewnej perspektywy czasu, 6 kwietnia 1961 r. i została zamieszczona w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 74-76.

⁴² Tamże, s. 75.

⁴³ M. Le Berre, *Deux missionnaires pour 135 000 païens*, *Pôle et Tropiques* 1947, nr 1, s. 18; Y. Plumey, *Les grandes étapes de la Mission dans le Nord-Cameroun*, *Pôle et Tropiques* 1984, nr 1-2, s. 10-18.

Misjonarze oblaci dotarli do Ngaundere 28 października 1946 r. Trzech z nich, oo. Michael Le Berre, Maurice Pillon i brat Albert Moysan, pozostało na miejscu, by założyć misję w głównym ośrodku administracyjnym Wyżyny Adamawa. W piątek, 1 listopada, nastąpiło uroczyste otwarcie misji w Ngaundere. W okolicach miasta żyło wówczas ok. 135 000 wyznawców religii tradycyjnych. Brat Albert Moysan wybudował dom mieszkalny, niewielką przychodnię oraz szkołę⁴⁴. Po poprzednikach mieli do dyspozycji skromną kaplicę z glinianych brył, krytą plecionką z trawy. Mieściła ona ok. 150 osób. W czerwcu 1947 r. w Ngaundere osiedliły się także siostry Maryi Niepokalanej⁴⁵. Zajął się one głównie pracą wśród kobiet, pielęgowaniem chorych oraz działającą szkołą podstawową. W szpitalu prowadzonym przez siostry przebywało ok. 150 chorych⁴⁶.

Drugą większą osadą północnokameruńską i zarazem głównym ośrodkiem administracyjnym całej prowincji Północnej, do którego dotarli oblaci, było miasteczko Garua. Wśród jego mieszkańców znaczną grupę stanowili muzulmańscy Fulbeje. Istniała w nim jednak także wspólnota chrześcijańska, którą tworzyli głównie urzędnicy z południa kraju, głównie Ewondo, Bamileke, Duala, Batanga, Bassa i inni⁴⁷. Założenie misji w Garua powierzono w listopadzie 1946 r oo. Honor Jouneaux i Albertowi Juillé. Jednak jej właściwym organizatorem był przybyły nieco później o. François Batard. W pierwszym okresie działalności współpracowali z nim oo. Yves Jocteur-Monrozier i Elie Bève oraz brat Georges Poulat⁴⁸.

Trzecią misją w ważnym ośrodku administracyjnym, założoną przez oblaci, była placówka w Jagua. Pierwszy kontakt mieszkańców⁴⁹ Jagua i okolic z misjonarzami katolickimi sięga lata trzydziestych. Okolice te odwiedzali mi-

⁴⁴ Por. M. Le Berre, *Deux missionnaires pour 135 000 paiens*, s. 18; Y. Plumey, *Les grandes étapes de la Mission dans le Nord-Cameroun*, s. 10-18; por. także P.A. Bousard, *A travers le Cameroun. Pôle et Tropiques* 1984, nr 4, s. 68-72.

⁴⁵ Siostry Maryi Niepokalanej – zgromadzenie założone w Marsylii przez o. Dassy OMI w celu pracy wśród niewidomych i głucho-niemych. Por. Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 82.

⁴⁶ Por. G. Dumènil, *Je vous conte une histoire de serrure*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 1, s. 19.

⁴⁷ Por. J. Comi, *Garoua*. *Entre Nous* 1958, nr 9, s. 5-7.

⁴⁸ Por. Y. Plumey, *Yves Jocteur-Monrozier OMI, serviteur, ami et frère*. *Pôle et Tropiques* 1985, nr 11-12, s. 185.

⁴⁹ Okolice Jagua zamieszkiwała grupa etniczna Massa, która wyodrębniła się pod koniec XVIII w., gęsto zasiedlając obydwie brzegi Logon. Od początku broniła się przed potężniejszymi sąsiadami, najpierw przed najazdami Tupuri, potem o wiele groźniejszymi najazdami łowców niewolników z Bornu i Bagirmi Pod koniec XIX w. jej wioski zostały spustoszone przez oddziały Rabaha. W 1902 r. Niemcy – nowi okupanci tych ziem – założyli w Kraju Massa miasto Jagua. W 1947 r. okręgu administracyjnym Jagua żyło ok. 144 000 wyznawców religii tradycyjnych. Por. I. Garine, *Les Massa du Cameroun, vie économique et sociale*. Paris 1964, s. 28-33; Y. Plumey, *Aujourd'hui et demain*. *Pôle et Tropiques* 1949, nr 12, s. 148; Y. Schaller, *Les Kirdi du Nord-Cameroun*. Strasbourg 1973, s. 94-103.

sjonarze sercanie z Fumban, m.in. ojcowie Sourie, Schwab, Mattei i de Paoli. 24 stycznia 1947 r. do Jagua przybyli o. Honoré Jouveaux i brat Gustave Duménil. Zastali oni sześciu chrześcijan z osiemnastu ochrzczonych przed kilku laty przez misjonarzy sercanów, którzy opuścili Jagua w 1941 r. Wśród miejscowych chrześcijan był także Michael Djoubtousia z wioski Jokaidi, który został gorliwym współpracownikiem nowo przybyłych misjonarzy⁵⁰. 19 marca 1947 r. do misji Jagua przydzielony został o. Jean Colson.

Misjonarze rozpoczęli pracę od budowy mieszkania i kaplicy. Prace nadzorował brat Dumenil. Kaplica miała 10 metrów długości i 5 metrów szerokości. Brat Gustave Duménil zebrał grupę pomocników z plemienia Massa i przy okazji uczył ich podstawowych zasad budowlanych⁵¹.

Czwartą misją oblaci założyli w Mokolo, miście które było ośrodkiem administracyjnym w górach Mandara. Liczyło ono ok. 5 000 mieszkańców, mówiących dialektem matakam⁵². W okolicy mieszkało ok. 140 000 ludzi⁵³. Misja w Mokolo została założona już w marcu 1947 r. Jej organizatorami byli oo. Albert Juillé i Gabriel Renault. Do stycznia 1947 r., tj. do czasu zmiany granic Prefektury Apostolskiej Garua, obydwaj przebywali w Fort Lamy w Czadzie. 19 marca misjonarze osiedlili się w pobliżu dawnego leprozorium, obok miasta, w tzw. Uro-Tada. Po leprozorium pozostały tylko nagie mury. „Czego nie zniszczyły burze, rozkradli ludzie” – pisał o. Albert Juillé⁵⁴. Misjonarze odbudowali leprozorium, do czego przyczynił się przede wszystkim brat Georges Poulat⁵⁵. Do współpracy w prowadzeniu leprozorium i apostołstwie wśród kobiet zaprosili Siostry Świętej Rodziny z Bordeaux. Przybyły one do Mokolo w 25 marca 1949 r. Wkrótce misja w Mokolo zastąpiła przede wszystkim z pracy na rzecz trędowatych. Z usług ich szpitala korzystało co miesiąc po-

⁵⁰ Por. L. Blaire, *Aux carillons de Pâques*, s. 11; A. Clabaut, *Pour visiter le Cameroun. Pôle et Tropiques* 1953, nr 6, s. 17; N. Lcca, *Michel, c'est notre catéchiste*. Pôle et Tropiques 1971, nr 2, s. 32-36; B. Noycr, *Les premiers pas (1932-1946)*. Pôle et Tropiques 1991, nr 7-8, s. 3.

⁵¹ Por. G. Duménil, *Une mission revêe: Yagoua*. Pôle et Tropiques 1947, nr 5, s. 96; tenż c, *Je vous conte une histoire de serrure*, s. 19; A. Clabaut, *Pour visiter le Cameroun*, s. 17; Ph. Alin, *Dès rives du Mekong aux rives du Logone*. Pôle et Tropiques 1996, nr 5-6, s. 22-23; H. Jouveaux, *Yagoua: la mission aux pineux rabougris et tordus*. Pôle et Tropiques 1948, nr 1, s. 11.

⁵² Plemię Matakam, zwane również Mafa, utrzymywało się głównie z uprawy ziemi na górskich tarasach. Przez długi czas skutecznie opierało się najazdowi Fulbejów i przymusowej islamizacji. Por. J.Y. Martin, *Les Matakam du Nord-Cameroun: Essai sur la dynamique d'une socit pr-industrielle*. Paris 1970; A. Juillé, *Les champs immenses qui s'ouvrent au zèle des missionnaires*. Pôle et Tropiques 1949, nr 4, s. 7; tenż c, *La moisson est abondante*. Pôle et Tropiques 1949, nr 12, s. 160-162; tenż c, *Croquis*. Pôle et Tropiques 1955, nr 6, s. 21.

⁵³ Y. Plumcy, *Mision Tchad-Cameroun*, s. 280.

⁵⁴ A. Juillé, *Chez les montagnards du Cameroun*. Pôle et Tropiques 1947, nr 6, s. 117-118; tenż c, *En visitant les postes*, s. 8-9; G. Renault, *Sur les rocs de Mokolo*. Pôle et Tropiques 1948, nr 3, s. 54-56.

⁵⁵ G. Poulat, *Chasseur et convoyeur*. Pôle et Tropiques 1949, nr 12, s. 158-159.

nad tysiąc osób. W leprozorium przebywało ok. 350 chorych⁵⁶. Jednym z pierwszych zajęć misjonarzy w Mokolo była także opieka duchowa nad miejscowym więzieniem, której poświęcił się o. Albert Juillé⁵⁷.

Pomimo iż Marua było po II wojnie światowej największym miastem w Kamerunie północnym, liczącym ok. 40 000 mieszkańców, misję założono tam dopiero w listopadzie 1948 r. Marua, dawna osada grupy etnicznej Giziga, stała się typowym miastem muzułmańskim za sprawą Fulbejów⁵⁸. W mieście jednak osiedliło się także wielu wyznawców religii tradycyjnych, przybyłych z pobliskich gór Mandara i rozległych dolin. Wśród nich byli Mofu, Massa, Mundang, Ngambaje i inni. Pierwszym misjonarzem, który osiedlił się w Marua 16 grudnia 1948 r. był o. Dominique Noye. Zamieszkał w opuszczonym domu, wypożyczonym mu przez administrację francuską. Jeden z pokoi przeznaczony na kaplicę. Rozpoczął od zebrania miejscowych katolików, Francuzów oraz przybyszów z Południa. Na ok. 20 000 mieszkańców w Marua było zaledwie 50 chrześcijan⁵⁹. Wystarał się o teren pod przyszlą misję w dzielnicy Djarengol. W niej został wybudowany kościół, mieszkanie dla misjonarzy i siostr zakonnych, szkoła a także warsztaty do nauki różnych zawodów. Pierwsze budynki pod koniec 1948 r. wybudował o. Louis Chauvat, który pracował w misji Marua w latach 1948-53, będąc jednocześnie jej przełożonym. Kamień węgielny pod budowę kościoła p.w. św. Jana Ewangelisty położono 15 sierpnia 1950 r.⁶⁰ Początkowo wspólnota chrześcijańska z Marua składała się z członków grupy etnicznej Ngambaj, przybyłej z Czadu, gdzie otrzymali chrzest. Później powstawały małe wspólnoty chrześcijańskie złożone z miejscowych grup etnicznych⁶¹.

Początkowo w granicach Prefektury Apostolskiej Garua znajdowały się znaczne tereny dzisiejszego Czadu. O. Y. Plumey, przełożony misji obłackiej,

⁵⁶ Por. P. Peron, *Auprès des lépreux de Mokolo*. *Pôle et Tropiques* 1952, nr 12, s. 12-13; O pracy wśród trędowatych informuje obszernie w kilku artykułach A. Juillé, *Avec les lépreux de Mokolo*. *Pôle et Tropiques* 1953 nr 6, s. 6-7; *Les lépreux de Mokolo ont des Anges Gardiens*. *Pôle et Tropiques* 1953, nr 8-9, s. 9; *La léproserie de Mokolo*. *Pôle et Tropiques* 1954, nr 7, s. 4-5; por. także H. Didon, *Une brouette*. *Pôle et Tropiques* 1950, nr 3, s. 7.

⁵⁷ Więzienie to było znanym w całym Kamerunie miejscem zesłania więźniów politycznych. Drugim ciszącym się ponurą sławą więzieniem politycznym było tzw. „Czolirc II”, więzienie w Czolirc, zamknięte w latach osiemdziesiątych na więzienie dla skazanych na śmierć. Por. H. Dejnka, *Wśród więźniów skazanych na dożywocie*. *Misyjne Drogi* 1993, nr 1, s. 38-39.

⁵⁸ Historyczną nazwa dzisiejszego Marua brzmiała *Bi Marva*. Por. A. Kurek, *Wierzenia i obrzędy Gidarów*, s. 92.

⁵⁹ Por. D. Noye, *A pied d'oeuvre*. *Pôle et Tropiques* 1949, nr 2, s. 7; I. Noye, *Dominique Noye un „amoureux des peuhl”*. *20 ans pour faire un livre*. *Pôle et Tropiques* 1992, nr 1-2, s.19-21.

⁶⁰ Por. D. Noye, *Aux bienfaiteurs*. *Pôle et Tropiques* 1950, nr 1, s. 5; por także przemówienie administratora okręgu Marua, Delmond'a w: D. Noye, *Le dimanche*. *Pôle et Tropiques* 1951, nr 3, s. 7.

⁶¹ Tenż, *Courrier du Cameroun* *Pôle et Tropiques* 1949, nr 6, s. 6.

zamierzał stworzyć w Fort Lamy i Bongor w Czadzie dwie misje, które miały stać się w przyszłości załóżkami innych. Dlatego też towarzyszący mu w podróży do Fort Lamy o. A. Juillé zaraz po przybyciu na miejsce, w listopadzie 1946 r., rozpoczął pracę ewangelizacyjną wśród plemienia Sara. Natomiast o. Honoré Jouneaux i brat Gustave Duménil osiedlili się w Bongor. Po włączeniu Majo-Kebbi w granice Prefektury Apostolskiej Fort Lamy w Bongor założyli misję księża jezuici. W 1948 r. w mieście osiedlili się oo. Louis Gidrol i Henri Veniat. W 1949 r. w Bongor zamieszkały także cztery siostry ze Zgromadzenia Matki Bożej Królowej Apostołów, prowadząc szkołę i przychodnię. W 1949 r. misjonarze z Bongor udzielili pierwszych chrztów. Wśród ochrzczonych znajdował się także Raymond N'Djedubum, który jako pierwszy mieszkaniec Czadu został kapłanem oblatem⁶².

4. Wsparcie personalne i rozwój pierwszych placówek misyjnych

Szybki rozwój misji obłackich w Kamerunie północnym był możliwy dzięki wielkiemu wsparciu personalnemu prowincji francuskich i częściowo kanadyjskich oraz dzięki współpracy żeńskich zgromadzeń zakonnych, wywodzących się także z tych dwóch państw. Na początku lat pięćdziesiątych pole pracy misyjnej oblatów poszerzyło się ponownie o region Majo Kebbi w Czadzie.

4.1. Wsparcie personalne misji.

Przez pierwszych siedem lat pracy ewangelizacyjnej w Kamerunie północnym Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej wysłało do Kamerunu 70 misjonarzy. Wśród nich było 4 Kanadyjczyków. Resztę stanowili Francuzi.

W 1947 r., w pierwszym roku pracy misyjnej oblatów, na terenie Prefektury Apostolskiej Garua pracowało zaledwie 13 kapłanów i 4 braci zakonnych. Nie było wówczas ani jednej siostry zakonnej. Już trzy lata później liczba kapłanów i braci podwoiła się, a w misjach założonych przez oblatów pojawiło się 8 pierwszych sióstr zakonnych. Lata 1950-1955 okazały się latami najbardziej obfitującymi w zaangażowanie nowych misjonarzy i misjonek. Pod koniec 1954 r. w Kamerunie północnym i Majo Kebbi pracowało 63 oblatów (56 kapłanów i 17 braci), 3 małych braci Karola de Foucauld, 3 braci szkolnych, 45 sióstr zakonnych należących do zgromadzeń Sióstr Świętej Rodziny z Bordeaux, Sióstr Matki Bożej Królowej Apostołów, Córek Jezusa z Kermaria, Małych Sióstr Karola de Foucauld, Córek Ducha Świętego z St.-Briec. Ogromny wysiłek personalny obłackich prowincji francuskich i kanadyjskich został gwałtownie zahamowany w latach sześćdziesiątych.

⁶² Por. N. Leca, *Premier prêtre oblat du Tchad. Pôle et Tropiques* 1971, nr 4 s. 98-102.

4.2. Rozwój misji w głównych ośrodkach administracyjnych

W misji Garua, która stała się główną misją oblacką w Kamerunie północnym i siedzibą administracji kościelnej, pracowało wielu misjonarzy. Niektórzy z nich przebywali na jej terenie tylko przez pewien czas, oczekując na przydział do pracy w innym rejonie kraju. Wśród misjonarzy, którzy w sposób szczególnie zasłużyli się dla ewangelizacji miasta i jego okolic w początkowym okresie działalności wymienić należy m. in. o. Bernard Hoffman, Robert Loison i Henri Moelle. Ich apostołat zaowocował utworzeniem regularnej parafii p.w. św. Teresy, erygowanej w 1953 r. Później stała się ona parafią katedralną. Jeszcze w latach pięćdziesiątych o. Paul Cuissy wybudował przyszły kościół katedralny, zdolny pomieścić 800 osób. Kościół zaprojektował szwajcarski architekt Strobel. Jesienią 1958 r. w Garua osiedliły się Siostry Najświętszego Serca Jezusa z Saint-Jacut-Les-Pins. Początkowo mieszkały w dzielnicy Relais Saint Hubert, później przeniosły się do domu na wzgórzu Jelwa, które wznosi się ponad całym miastem. Zająły się one głównie nauczaniem w szkole, prowadzeniem przedszkola oraz leczeniem chorych⁶³.

W 1968 r. w mieście żyło ok. 33 000 ludzi, w tym 12 000 muzułmanów, 3 000 protestantów i ok. 2 000 katolików. W katechumenacie przygotowywało się do przyjęcia chrztu św. ok. 3 000 osób⁶⁴.

Wśród misjonarzy, którzy w sposób szczególnie zasłużyli się w pracy w najważniejszej misji oblackiej na Wyżynie Adamawa, w mieście Ngaundere, wymienić m.in. o. Le Berre, Pillon, Blaire, Moreau, Rondot, Marceau, Herry, Robert, Caillet. W 1953 r. do pracy w Ngaundere został także przydzielony neoprezbiter, o. André Le Trocquer, który zginął tragicznie 2 listopada 1953 r. w nurcie rzeki Vina (15 km od Ngaundere)⁶⁵. Od 1956 r. w misji Ngaundere pracował o. Victor Leclec'h, który założył wiele stacji misyjnych i dwie szkoły pierwszego stopnia. Uczęszczało do nich ok. 400 uczniów. Trzy lata swego życia poświęcił mieszkańcom Ngaundere o. François Le Goff, który zmarł nagle w 1969 r.⁶⁶. Wiele czasu poświęcał on duszpasterstwu młodzieży szkolnej⁶⁷. Pod koniec lat pięćdziesiątych ekipę apostołską z Ngaundere zasilił ks. Henri Grange, francuski fideionista z diecezji Puy-en-Velay oraz o.

⁶³ W latach osiemdziesiątych siostry z tego zgromadzenia zakonnego założyły drugi swój dom w Garua, w dzielnicy Džambutu.

⁶⁴ R. Ndledubum, *Les Xavéris de Garoua*. Pôlc et Tropiques 1968, nr 6, s. 168.

⁶⁵ Y. Plumcy, *Lundi 2 novembre*. Pôlc et Tropiques. 1954, nr 1, s. 6.

⁶⁶ J. Herry, *Mort du Père Le Goff*. Entré Nous 1970, nr 3, s. 8-9.

⁶⁷ G. Le Goff, *Langues de N'Gaoundéré louez toutes le Seigneur*. Pôlc et Tropiques 1968, nr 12, s. 276-277; t e n Ź c, *Esclave 1967*. Pôlc et Tropiques 1968, nr 2, s. 36-40; t e n Ź c, *Il parat qu'en Europe*. Pôlc et Tropiques 1968, nr 11, s. 248; t e n Ź c, *Liens de satan ou leurs d'espérance*. Pôlc et Tropiques 1967, nr 3, s. 80-82; t e n Ź c, *Troublante enquête*. Pôlc et Tropiques 1969, nr 2, s. 52-54; t e n Ź c, *Chez nous, au Nord-Cameroun*. Pôlc et Tropiques 1969, nr 1, s. 237.

Hennart⁶⁸. Misjonarze z Ngaundere sprawowali też posługę nad miejscowym garnizonem wojsk kameruńskich⁶⁹. Znanym dziełem stał się też późniejszy Dom Miłosierdzia Św. Teresy, prowadzony przez o. Alexis-Marie Atangana, pierwszego oblata kameruńskiego⁷⁰.

Oprócz pracy ewangelizacyjnej w misji Ngaundere podjęto również szereg prac budowlanych, m. in. wzniesiono wielki kościół p.w. Matki Bożej Królowej Afryki, na architektonicznym założeniu klasycznego krzyża łacińskiego, z kolumnami i łukami rzymskimi. Według założeń abpa Marcel'a Lefebvre'a, wizytatora apostolskiego Afryki Francuskiej, świątynia ta miała stać się sanktuarium Maryjnym dla tej części Kamerunu⁷¹. Na jednym ze wzgórz stanął także gmach Kolegium de Mazenoda oraz Niższego Seminarium Duchownego, Ośrodek Formacji Katechetów i klasztor Urszulanek Unii Rzymskiej⁷².

⁶⁸ H. Grangc, *A la mission de N'Gaoundéré*, s. 2; tenże, *Après 10 ans de vie missionnaire. Pôlc et Tropiques* 1969, nr 4, s. 101-103; G. Le Goff, *Au service des futurs chrétiens. Pôlc et Tropiques* 1970, nr 1, s. 23-24.

⁶⁹ W kwietniu 1961 r. utworzono w Ngaundere Centrum Szkolnictwa Armii Kameruńskiej. Na prośbę komendanta centrum powstała parafia wojskowa p.w. św. Marcina. Kapłanem wojskowym i proboszczem tejże parafii został o. Paul Lemoine, nauczyciel z Kolegium de Mazenoda. On też stał się z czasem wychowawcą wielu roczników żołnierzy kameruńskich, pracując wśród nich 27 lat, do 1988 r. W tym czasie ochrzcił 136 osób, w tym połowę dorosłych. Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 88.

⁷⁰ Został on przydzielony do pracy ewangelizacyjnej w Ngaundere w 1970 r. W mieście była wówczas spora liczba dzieci i młodzieży, nie mającej środków do życia i możliwości kształcenia się pobudziła o. Alexis-Marie Atangana do założenia Domu Maryi, którego zadaniem było udzielenie schronienia i pomoc dzieci i młodzieży. O. Atangana wytwarzał w nim atmosferę prawdziwie rodzinną. Pracę z zaniedbaną i opuszczoną młodzieżą o. Alexis-Marie Atangana rozpoczął już w latach sześćdziesiątych w Gider. Jej kontynuacją był założony w Ngaundere Dom Maryi, a później wybudowany z rozmachem Dom Miłosierdzia Św. Teresy, wzorowany na rozpowszechnionych w świecie domach zwanych *Foyer de Charité*, opartych na duchowości Maryi Robin. Działalność Domu Miłosierdzia wspierały misjonarki świcek z Francji i Belgii. W 1984 r. w Domu Miłosierdzia Św. Teresy przebywało pięćdziesięcioro chłopców i dziewcząt. A-M. Atangana, *Avec les pauvres, les petits et les humbles. Pôlc et Tropiques* 1973, nr 4, s. 87-89; B.Ch. Todou, *Un étudiant africain nous présente Mary House. Pôlc et Tropiques* 1973, nr 4, s. 89; R. Lcvrat, *Le Foyer de Charité de Ngaoundéré au Nord-Cameroun*, s. 74-75.

⁷¹ 8 grudnia 1890 r. bp Victor poświęcił nową misję kameruńską Maryi Królowej Apostołów. 4 czerwca 1949 r. biskupi kameruńscy wraz z abp. Lefebvre'em, delegatem Stolicy Apostolskiej na Afrykę Francuską, ponowili akt oddania Kamerunu Maryi Królowej Apostołów i powierzyli oblatom budowę sanktuarium maryjnego na Wyznycie Adamawa. 15 sierpnia 1949 r. w Ngaundere poświęcono kamień węgielny pod budowę przyszłej bazyliki p.w. Maryi Królowej Apostołów. Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 81.

⁷² Mury seminarium przyjęły 25 chłopców. Seminarium złączone było przez wykładowców i wspólne wykłady z Kolegium de Mazenoda. Zostało ono rozbudowane na początku lat sześćdziesiątych, wzbogacając się o budynek o wymiarach 44 x 10,5 m. Pracę prowadził i nadzorował brat Albert Moysan W następnych latach całe wzgórze pokryło się innymi budynkami misyjnymi. Y. Plumey, *Tout un peuple en mouvement. Situation de l'Église au Nord-Cameroun. Pôlc et Tropiques* 1957, nr 4, s. 19; P. Lemoine, *Le Collège de Mazenod. Pôlc et Tropiques* 1959, nr 10, s. 5; A. Moysan, *Mon rôle d'évangélisation. Pôlc et Tropiques* 1964, nr 9-10, s. 216; E. Scervel, *Les 12 colonnes de la joie. Pôlc et Tropiques* 1953, nr 4, s. 3-6; A. Claubaut, *Pour visiter le Cameroun*, s. 8; P.A. Boussard, *A travers le Cameroun*, s. 68-72.

W 1953 r. misja Ngaundere gromadziła 654 ochrzczonych i 180 katechumenów. Wspólnota protestancka liczyła ok. 800 osób⁷³. Niecałe dziesięć lat później, w 1962 r. w Ngaundere żyło ok. 16 000 osób. Wspólnotę katolicką tworzyło 1 230 ochrzczonych i 100 katechumenów. Do szkół katolickich uczęszczało 550 młodzieży i dzieci⁷⁴.

W misji Jagua pierwsi Massa przyjęli chrzest już w 1949 r. Przygotował ich do niego w latach nieobecności misjonarzy wspaniany wcześniej Michael Djouboussa. Następne chrzty młodych Massa odbyły się w Wielkanoc 1951 r. Sakrament ten przyjęło wówczas dziewiętnastu katechumenów w wieku od 14 do 19 lat⁷⁵. W 1956 r. wspólnota chrześcijańska w Jagua liczyła 50 ochrzczonych i 300 katechumenów⁷⁶. W pracy misyjnej zasłużył się m. in. o. Marc Rouffet, który rozwinął biblijną formację katechetów Massa⁷⁷.

W latach sześćdziesiątych misjonarze z Jagua starali się szukać możliwości dostosowania miejscowych zwyczajów, śpiewów i tańców do liturgii katolickiej. Było to możliwe dzięki poznaniu ich tradycji, wierzeń i obrzędów. Zajmowali się także rozwojem miejscowych technik uprawy ziemi⁷⁸.

W 1962 r. wspólnota chrześcijańska z Jagua liczyła 609 ochrzczonych i ok. 1 000 katechumenów. Misjonarze uczyli regularnie katechezy w 25 wioskach. Pomagało im 27 katechetów⁷⁹.

Ożywiona działalność misji Marua wiąże się przede wszystkim z pracą o. Dominique'a Noye. Jego zasługą jest m. in. założenie w Marua pierwszej szkoły katolickiej. On też zainicjował kształcenie miejscowych rzemieślników, w których pracowali m. in. bracia Pierre Petard, Gabriel Tessier, Sylvestre, Georgetin i Couronne. Początkowo zajęcia trwały tylko sześć miesięcy, potem wydłużyły się do roku⁸⁰. O. Dominique Noye zasłynął także ze swych prac lingwistycznych. Ich owocem były liczne wydawnictwa, dotyczące języka i kultury fulbejskiej⁸¹. W pracy misyjnej zasłużył się także o. Georges Desmolière, który

⁷³ Archiwum Domu Generalnego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Rzymie.

⁷⁴ Dane zamieszczone w: *Entre Nous* 1963, nr 3, s. 6.

⁷⁵ L. Blaire, *Aux carillons de Pâques*, s. 10

⁷⁶ J. Noddings, *Des militants chrétiens au Nord Cameroun s'éveillent*. *Pôle et Tropiques* 1956, nr 12, s. 15.

⁷⁷ M. Rouffet, *Les belles images*. *Pôle et Tropiques* 1958, nr 7, s. 6; tenże, *Formation des catéchistes en pays Massa*. *Pôle et Tropiques* 1962, nr 12, s. 220-222; tenże, *A Djumta*. *Pôle et Tropiques* 1964, nr 2, s. 47-48.

⁷⁸ M. Rouffet, *Chanter; c'est prier deux fois. Mais danser, c'est combien?* *Pôle et Tropiques* 1963, nr 4, s. 84; tenże, *Après une semaine*. *Pôle et Tropiques* 1965, nr 1, s. 26; L. Canclle, *Le vrai visage de nos Massas*. *Pôle et Tropiques* 1963, nr 4, s. 85-89.

⁷⁹ Dane zamieszczone w: *Entre Nous* 1962, nr 4, s. 1.

⁸⁰ N. Leca, *L'école d'apprentissage de Maroua, interview de frère Gabriel Tessier*. *Pôle et Tropiques* 1958, nr 8-9, s. 20-21; D. Noye, *Courrier du Cameroun*, s. 6.

⁸¹ I. Noye, *Courrier du Cameroun*, s. 19-21.

zajmował się głównie pracą ewangelizacyjną w mieście oraz w wioskach położonych przy drodze do Mokolo, zamieszkałych przez Mofu⁸².

Wśród misjonarzy, którzy w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych wyróżnili się w ewangelizacji Mokolo i okolic wymienić należy m. in. o. Henri Didon, znawcę języka matakam⁸³, oo. Prigent Colin, Noëla Tassaux, Marcela Dalverny, Pawła Michalaka, ks. Bernarda Touveron, francuskiego fideidonistę z diecezji Grenoble oraz brata Pascala Bourgoint, francuskiego cystersa⁸⁴.

Misję Mokolo doświadczyło kilka tragicznych w skutkach wypadków. 18 kwietnia 1955 r. w wypadku lotniczym między Duala i Jaunde zginął o. Albert Juillé. Pięć miesięcy później w innym wypadku lotniczym zginął także brat Georges Poulat. Po krótkim pobycie w Mokolo zmarł nagle brat Pascal Bourgoint. W 1956 r. Mokolo opuścił z powodów zdrowotnych także o. Gabriel Renault, który zmarł w 1959 r. w Rzymie⁸⁵.

Dzięki gorliwej pracy o. Louis'a Blaire z misji Mokolo wyodrębniła się misja Mokolo-Mbua, poświęcona św. Jackowi⁸⁶. W 1965 r. na jej terenie było już 163 ochrzczonych, 84 katechumenów i ok. 250 osób uczestniczących w katechezie. W 1965 r. w Mokolo-Mbua osiedliły się Siostry Świętej Rodziny z Bordeaux. Wspólnota chrześcijańska liczyła wówczas ok. 600 osób⁸⁷. Przez piętnaście lat pracy ewangelizacyjnej, prowadzenia szkoły i przychodni, o. Louis Blaire zdobył serca wielu Mafa. Oprócz pracy ewangelizacyjnej o. Louis Blaire wiele czasu poświęcał na rozwój prymitywnych technik upraw, stosowanych wśród Mafa⁸⁸. Na początku lat siedemdziesiątych wspólnota chrześcijańska z Mokolo-Mbua liczyła 250 ochrzczonych⁸⁹.

⁸² R. Grafin, *Une semaine chez les Pères Oblats de M.I. au Nord-Cameroun*. Missions OMI 1952, nr 28, s. 602-607.

⁸³ A. Juillé, *Des cloches de Noël*. Pôle et Tropiques 1951, nr 8, s. 9.

⁸⁴ Dość burzliwe dzieje życia brata Jean'a Bourgoint przedstawili Jean Hugo i Jean Mouton w zebranej korespondencji: J. Bourgoint, *Le retour de l'enfant terrible (lettres recueillies par Jean Hugo et Jean Mouton, 1923-1966)*. Paris 1975.

⁸⁵ A. Roche, *Le frère Georges Poulat OMI*. Pôle et Tropiques 1955, nr 11, s. 2; H. Jouncaux, *En dernière heure*. Pôle et Tropiques 1955, nr 11, s. 2; D. Hurcau, *In memoriam*. Entre Nous 1958, nr 12-13, s. 1-2; E. Beve, *P. Renault*. Entre Nous 1959, nr 18, s. 5-6.

⁸⁶ Starą misję w Mokolo nazywano powszechnie Mokolo-Tada.

⁸⁷ L. Blaire, *L'équipe missionnaire de Mboua*. Pôle et Tropiques 1963, nr 12, s. 260-261; tenże, *Mboua*. Pôle et Tropiques 1965, nr 12, s. 278-279; tenże, *Nativité Mafa*. Pôle et Tropiques 1966, nr 12, s. 268-269; Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 293; L. Blaire, H. Richard, *Mission Catholique de Mboua*. [List do przyjaciół misji napisany w dniu Wniebowstąpienia 1966 r., mps Archiwum Domu Generalnego OMI w Rzymie], s. 4.

⁸⁸ L. Blaire, *Equipes rurales*. Pôle et Tropiques 1964, nr 7-8, s. 184-185.

⁸⁹ L. Henry, *Au service des aveugles*. Pôle et Tropiques 1973, nr 1, s. 25-30.

4.3. Ponowne przejęcie i rozwój misji w Majo Kebbi

Głównymi miastami Majo Kebbi były Pala, Bongor i Lere. Tereny te po krótkiej przynależności do Prefektury Apostolskiej Garua zostały włączone w 1947 r. w skład czadyjskiej Prefektury Fort Lamy, powierzonej jezuitom. Po kolejnej korekcie granic nowo utworzonych prefektur apostolskich w 1951 r., znalazły się ponownie w granicach kameruńskiej prefektury Garua, powierzonej do ewangelizacji Zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej.

Po ponownym włączeniu Majo Kebbi w granice kameruńskiej Prefektury Apostolskiej Garua osiedlili się w Pala w grudniu 1951 r. oo. Yves Jocteur-Monrozier i Dominique Noye, inaugurując w ten sposób działalność misji katolickiej w tym ważnym ośrodku administracji państwowej⁹⁰. W Pala zastali dobrze już zorganizowaną wspólnotę chrześcijańską, prowadzoną przez katechetę z grupy etnicznej Ngambaj, Raymonda Poytolouma, ochrzczonego w misji Mundu, na południu kraju. Z tej właśnie grupy 20 dorosłych katechumenów przyjęło chrzest już na Wielkanoc 1952 r.⁹¹. 16 sierpnia 1953 r. Siostry Maryi Królowej Apostołów, współpracujące z oblatami w dwóch placówkach w Kamerunie północnym, założyły swój trzeci dom zakonny w Pala w Czadzie. Od pierwszych tygodni pobytu w Pala rozpoczęły spotkania z kobietami, pomagały przy prowadzeniu katechumenatu i otwieraniu pierwszej szkoły. W latach pięćdziesiątych pracowali przejściowo na terenie misji Pala m.in. ojcowie Charpanet, Houssais, Guinchard, Deschamp, oraz bracia Chauvat i Plantamp. Na początku 1956 r. do pracy w Pala przybył o. L. Etienne, oblat belgijski. Zajął się szczególnie pracą wśród Ngambajów, kształcąc ich katechetów i głosząc Dobrą Nowinę 16 000 mieszkańcom, zgrupowanym w 62 wioskach w okolicach Pala. Jeszcze na początku lat sześćdziesiątych w misji Pala nie było szkoły katolickiej⁹².

O. Dominique Noye, misjonarz z Pala, w początkach pracy apostolskiej nawiązał kontakt z mieszkańcami wiosek położonych wokół Gagat, ok. 60 km od Pala. Byli to w większości Ngambaje. W 1953 r. wspólnota chrześcijańska liczyła ok. 100 ochrzczonych i 180 katechumenów⁹³.

⁹⁰ Y. Plumcy, *Yves Jocteur-Monrozier OMI, serviteur, ami et frère*, s. 186.

⁹¹ D. Noye, *La nouvelle mission de Pala*. *Pôle et Tropiques* 1952, nr 3, s. 3; por. także wspomnienia bpa H. Jouncaux zamieszczone w: Y. Plumcy, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 437-438.

⁹² L. Etienne, *Vogue la pirogue*. *Pôle et Tropiques* 1956, nr 8-9, s. 18-19; tenże, *La bouche et la main du Père*. *Pôle et Tropiques* 1962, nr 7-8, s. 160-161; A. Malavialle, *La mission n'a pas d'école*. *Pôle et Tropiques* 1962, nr 7-8, s. 162.

⁹³ L. Charpenet, *Pala*. *Pôle et Tropiques* 1952, nr 11, s. 4; tenże, *Un nouveau poste*. *Pôle et Tropiques* 1953, nr 7, s. 4; tenże, *Mon poste de Gagat*. *Pôle et Tropiques* 1954, nr 7, s. 4; tenże, *Nous le rebatirons*, *Pôle et Tropiques* 1955, nr 12, s. 12-13; Ph. Alin, *Comme nos ancêtres, il continue d'étendre ses bras sur nous*. *Pôle et Tropiques* 1978, nr 6, s. 153.

W 1949 r. misjonarze jezuici z Bongor udzielili pierwszych chrztów. Wśród ochrzczonych znajdował się także Raymond N'Djedubum, który jako pierwszy mieszkaniec Czadu został kapłanem oblatem⁹⁴. Pierwszym oblatem, który po przyłączeniu misji do Prefektury Apostolskiej Garua rozpoczął pracę w Bongor był o. Jean Colson. Wkrótce dołączyli do niego o. Louis Chauvat i brat René Chauvat. Brat René Chauvat wybudował m. in. solidny i funkcjonalny budynek przychodni lekarskiej⁹⁵. W listopadzie 1952 r. ekipę apostolską w Bongor wzmocnił o. Albert Malavialle. W tym czasie wspólnota chrześcijańska z misji Bongor liczyła ok. 200 ochrzczonych. Do szkoły uczęszczało ok. 50 dzieci⁹⁶.

W Boże Narodzenie 1954 r. w Bongor grupa dwudziestu katechumenów przyjęła chrzest. Tylko samo przyjęło chrzest w wiosce Gelendend, chociaż misjonarz skarżył się na zgubny wpływ miejscowych czarowników⁹⁷. W 1962 r. wspólnota chrześcijańska w misji Bongor liczyła ponad 1 000 ochrzczonych i 775 katechumenów⁹⁸.

25 stycznia 1953 r. o. Robert Guinchard rozpoczął zakładanie misji katolickiej Gunu-Gaja, ośrodka administracyjnym plemienia Musej, w Kamerunie nazywanego Massa lub Banana. Plemię liczyło ok. 70 000 osób. Po znalezieniu sobie tymczasowego mieszkania zaczął leczyć chorych, przyjmując ich każdego dnia od 50 do 70. W całej okolicy bowiem nie było żadnej przychodni lekarskiej⁹⁹. Pod koniec roku o. Roberta Guinchard wspomógł w pracy apostolskiej o. Louatron, przydzielony także do pracy wśród grupy etnicznej Musej. W latach pięćdziesiątych w misji św. Jana w Gunu-Gaja pracowali m.in. oo. Dupont, Theobald, Guinchard i Alin. Misjonarze odwiedzali wioski w kantonach Berem, Tagal, Gunu, Dżarao, Leo i Domo. Pierwszych chrztów na misji Matki Bożej Wniebowziętej udzielono dopiero na Wielkanoc 1959 r. Przyjęła je grupa chrześcijan z Berem, Leo i Domo¹⁰⁰.

W maju 1954 r. o. Guy Cappelle, znający już dobrze język tupuri, osiedlił się w Sere, w okolicach Fianga, na terenie zamieszkałym w większości przez tę grupę etniczną, dając w ten sposób podwaliny pod kolejną misję obłąką w Majo Kebbi. Na terenie nowej misji mieszkało ok. 83 000 ludzi¹⁰¹.

⁹⁴ N. Lcca, *Premier prêtre oblat du Tchad*, s. 98-102.

⁹⁵ E. Scrvcl, *Les 12 colonnes de la joie*, s. 3-6.

⁹⁶ A. Malavialle, *La mission de Bongor*. Pôlc et Tropiques 1953, nr 3, s. 4; por. także Y. Plumcy, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 433.

⁹⁷ A. Malavialle, *Marches et contremarches*. Pôlc et Tropiques 1955, nr 1, s. 4; tenże, *Bongor*. Pôlc et Tropiques 1955, nr 5, s. 5.

⁹⁸ Danc zamieszczona w: *Entre Nous* 1962, nr 6, s. 4.

⁹⁹ R. Guinchard, *Au service des corps et des âmes*. Pôlc et Tropiques 1959, nr 11, s. 10-11.

¹⁰⁰ Relacja P. Alin'a zamieszczona w: Y. Plumcy, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 458-462.

¹⁰¹ Danc zamieszczona w: *Entre Nous* 1963, nr 4, s. 1.

W styczniu 1953 r. o. Dominique Noye przybył jako pierwszy misjonarz do Lere. Pracę w misji rozpoczął od wznoszenia zabudowań misji. Jeszcze przed ich ukończeniem do Lere dołączył do niego o. Marcel Dalverny. Na terenie misji poświęconej Najświętszemu Sercu Jezusowemu żyło ok. 60 000 Mundang¹⁰². Po roku obecności i pracy ewangelizacyjnej o. Dominique Noye zapisał do katechumenatu 750 dorosłych. Wioski odwiedzał konno. Wybudował też skromne mieszkanie dla misjonarza. Rozpoczął także gruntowną naukę języka mundang¹⁰³. W połowie lat pięćdziesiątych misja Lere rozwijała się bardzo dynamicznie. Skromna kaplica nie mogła już pomieścić podczas świąt i uroczystości ok. 500 osób, które przychodziły na modlitwę. W Boże Narodzenie 1955 r. we Mszy św. uczestniczyło także 350 katechumenów¹⁰⁴.

Region Majo Kebbi pozostawał w granicach Prefektury Apostolskiej Garua, a później także wikariatu apostolskiego i diecezji, do 19 grudnia 1956 r., czyli do czasu erygowania przez Piusa XII Prefektury Apostolskiej Pala¹⁰⁵. W marcu 1964 r. Prefektura Apostolska Pala została podniesiona do rangi diecezji. Pierwszym biskupem nowej diecezji został o. Georges Dupont, przełożony misji Jagua w Kamerunie północnym¹⁰⁶.

5. Założenie misji w innych ważnych ośrodkach administracyjnych

Po założeniu pierwszych placówek misyjnych w największych osadach północnokameruńskich, którymi były Marua, Garua, Ngaundere, Jagua, Mokolo oraz w Fort Lamy i Bongor w Czadzie, nastąpiło zakładanie misji w mniejszych osadach. Zwykle misje powstawały w miejscowościach wyznaczonych przez administrację państwową na ośrodki administracyjne – stolice prowincji lub departamentów. Niekiedy o powstanie misji w tych ośrodkach zabiegali administratorzy francuscy, odpowiedzialni za dane terytorium. Tak było chociażby w misji Poli. Niekiedy powodem tego zaproszenia była m. in. niechęć do starań o pieniądze na założenie szkoły czy też małej przychodni lekarskiej. Administratorzy sprowadzali zatem misjonarzy, którzy zakładali te instytucje z własnych funduszy. Czasami jednak kierowali się własną wiarą i odpowiedzialnością za jej głoszenie.

5.1. Misje na Wyżynie Adamawa

Wyżyna Adamawa i tereny do niej przylegające zostały z czasem podniesione do rangi Prowincji Adamawa, która zajmuje powierzchnię 63 138 km².

¹⁰² D. Noye, *La nouvelle mission de Léré*. Pôl et Tropiques 1953, nr 3, s. 4; t n z c, *Dans la région du Mayo-Kebbi*. Pôl et Tropiques 1953, nr 7, s. 4-5.

¹⁰³ D. Noye, *Soirée missionnaire*. Pôl et Tropiques 1954, nr 5, s. 6.

¹⁰⁴ D. Noye, *Intense activité*. Pôl et Tropiques 1956, nr 3, s. 6.

¹⁰⁵ Dekret został opublikowany w: *Missions OMI* 1957, nr 291, s. 95.

¹⁰⁶ A. Clabaut, *Sacre de monseigneur Georges Dupont OMI*. Pôl et Tropiques 1964, nr 7-8, s. 179-182.

Obecnie prowincja składa się z pięciu departamentów. Stolicą departamentu Vina jest miasto Ngaundere; departamentu Mbere miasto Meiganga; departamentu Faro-et-Deo miasto Tignere; departamentu Dzerem miasto Tibati; departamentu Majo Banjo miasto Banjo.

Pierwszym większym ośrodkiem administracyjnym, odwiedzionym przez oblatów w drodze ku północy była niewielka osada Meiganga. W jej okolicy żyło ok. 200 chrześcijan, do których docierali sporadycznie sercanie. Okolicę zamieszkiwała grupa etniczna Baja¹⁰⁷, która w większości wyznawała religie tradycyjne. W 1932 r. Meiganga stała się siedzibą amerykańskiej misji luteranckiej. Misja protestancka prowadziła sierociniec oraz szkołę podstawową. Przebywał na niej jeden pastor oraz diakonisa. W okolicznych wioskach misja protestancka posiadała ok. 30 wspólnot chrześcijańskich, które gromadziły ok. 8 000 Baja. Protestanci jako pierwsi opublikowali książki w języku baja¹⁰⁸. Oficjalnie katolicka misja w Meiganga rozpoczęła swoją działalność 10 grudnia 1947 r. Założyli ją i przebywali w niej w pierwszych latach działalności oo. Michael Le Berre i Jean Bodénès. Oni przez kilka pierwszych lat wnieśli zabudowania misyjne, złożone z domu mieszkalnego i kościoła o długości 36 metrów i szerokości 8 m. Misjonarze nie zaniedbywali także ewangelizacji. Odwiedzali okoliczne wioski w promieniu 100 km¹⁰⁹. Od początku istnienia misja Meiganga ze względu na dogodny położenie w lasach kameruńskich, stała się miejscem, gdzie ulokowano tartak i warsztat stolarski. Wielka ciężarówka dowoziła grube pnie drzew z lasów tropikalnych. Były one cięte i przerabiane na belki budowlane, drzwi, ramy okienne i meble. Całym przedsięwzięciem kierowali bracia Pelletier i Bélanger¹¹⁰.

W 1952 r. na terenie misji Meiganga żyło ok. 45 000 ludzi, w większości skupionych wokół dróg prowadzących z Meiganga do Tibati i do Mbere oraz wzdłuż 50-kilometrowej drogi, kończącej się w buszu¹¹¹. W 1952 r. misja katolicka liczyła ok. 150 ochrzczonych, pochodzących przeważnie z południa Kamerunu oraz 110 katechumenów Baja. Jeden z ojców regularnie nauczał religii w szkole w Lokoti, oddalonej o ok. 30 km od Meiganga. W tym też

¹⁰⁷ Zwana często Gbaja.

¹⁰⁸ M. Le Berre, J. Bodénès, *Meiganga: situation de la Mission en octobre 1952*. W: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 91-92.

¹⁰⁹ M. Le Berre, *Pauvres du Christ. Pôle et Tropiques* 1949, nr 12, s. 174-175; A. Claubaut, *Pour visiter le Cameroun. Pôle et Tropiques* 1953, nr 6, s. 5-6; Ch. Rimaud, *A Meiganga*. *Pôle et Tropiques* 1987, nr 9-10, s. 20.

¹¹⁰ Praca 12 braci oblatów w początkach misji północnokameruńskiej opisana jest obszernie w: E. Servel, *Les 12 colonnes de la joie*, s. 3-6; por. także Y. Le Jollec, *Meiganga*. *Pôle et Tropiques* 1957, nr 3, s. 4.

¹¹¹ W latach 1970-72 o. Yves Blanchard, pracujący przez długie lata w misji Tibati, założył przy tej drodze nową misję w Bagdo-Dir – ośrodka administracji państwowej, wokół którego żyło ok. 3 500 Baja.

roku misjonarze kończyli tłumaczenie katechizmu na język baja¹¹². Na terenie misji w Meiganga wzniesiono niewielki kościół pw. Chrystusa Króla.

Pracy ewangelizacyjnej na misji Meiganga towarzyszyła także praca nad skodyfikowaniem gramatyki baja i tłumaczeniami na ten język. O. Bodénès i Blanchard, a potem także o. Daniel Hava opracowali pierwsze podręczniki do nauki języka oraz przetłumaczyli Ewangelie i księgi liturgiczne. Misjonarze poznawali także miejscowe tradycje i wierzenia¹¹³.

Innym wielkim dokonaniem misjonarzy z Meiganga był utworzony w 1969 r. Ośrodek Nauczania Technicznego im. Papieża Pawła VI¹¹⁴, który kształcił mechaników samochodowych. Jego założycielem i pierwszym dyrektorem był o. Yves Le Jollec. Była to odpowiedź na wciąż rosnące zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju szkoły zawodowe, kształcące rzemieślników. Ten typ szkolnictwa nie był wówczas w ogóle rozwinięty w Kamerunie. Później ośrodkiem opiekował się o. Régis Saignol¹¹⁵.

Tibati było od dwu stuleci ważnym ośrodkiem politycznym i handlowym w północno-zachodniej części Wyżyny. Okolice Tibati pokrywała trawiasta sawanna, w której ukrywa się wiele saren i łosi. Nad brzegami rzek rosły bujne krzewy i drzewa. Większość mieszkańców miasta stanowili Baja oraz Bute. Misja w Tibati została założona w 1949 r. przez o. Victora Leclec'h. Obejmowała ona teren ok. 10 tys. km². O. Victor Leclec'h wybudował niewielki dom mieszkalny z werandą oraz wznosił budynek szkoły, w którym mieściły się dwie klasy. Na pierwszy rok nauki do szkoły zapisało się 36 uczniów¹¹⁶. W 1951 r. do pracy w misji przydzielono także o. Henri Didon. W 1957 r. o. Leclec'h został przeniesiony do Ngaundere, a jego miejsce w Tibati zajął wówczas o. Joseph Douet¹¹⁷. Od 1958 r. w okolicach Tibati pracował o. Alexandre Thomas. Prowadził ewangelizację głównie na terenach położonych na zachód od Tibati, w kierunku Majo Darle. Trzeci misjonarz, o. Le Douy, osiedlił się w Tibati w 1960 r. Przejął on głównie opiekę nad mieszkańcami Banjo, które

¹¹² Y. Plumcy, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 92; J. Róžański, *Założenie misji północno-kameruńskiej*, s. 64.

¹¹³ O. Pierre Bodénès opracował *Grammaire Gbaya élémentaire* (1954) oraz przetłumaczył na baja katechizm *Jésus en Afrique* (1958); por. także, D. Hava, *Gbazo – les rites de la grande chasse chez les Gbaya de Djohong*. *Pôle et Tropiques* 1974, nr 7-8, s. 169-173.

¹¹⁴ Szkoła ta przybrała później nazwę *Le Collège d'Enseignement Technique Industriel Paul VI*. Powszechnie używano skrótu C.E.T.I.

¹¹⁵ R. Saignol, *Comprendre et agir*. *Pôle et Tropiques* 1969, nr 11, s. 250; V. Mfouakout, R. Saignol, Ch. Rimaud, *Chez les Gbaya, Meiganga*. *Pôle et Tropiques* 1973, nr 4, s. 83; *Centre d'Enseignement Technique Paul VI à Meiganga*, (pr. zb.). *Pôle et Tropiques* 1974, nr 11, s. 249.

¹¹⁶ Y. Plumcy, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 103; J. Róžański, *Założenie misji północno-kameruńskiej*, s. 66.

¹¹⁷ J. Douct, *Me voici en repos*. *Entré Nous* 1958, nr 12-13, s. 3-4; J. Boisseau, *Mayo-Darlé*. *Entré Nous* 1958, nr 14, s. 1.

było swego rodzaju aglomeracją północnokameruńską, oddaloną o 115 km od Tibati. W latach 1960-65 w Tibati pracował także o. Yves Jocteur-Monrozier. W 1970 r. w misji osiedliły się trzy Siostry Świętego Dzieciństwa z Digne we Francji. Zajęły się przede wszystkim pracą wśród kobiet.

Na południowy zachód od Ngaundere, w pobliżu granicy nigeryjskiej, rozciąga się duży masyw górski, na którym położone jest miasto Tingere, siedziba kameruńskiego okręgu administracyjnego. Rodzimi mieszkańcami okolic Tingere są Pere, zwani również Kutin. Spokrewnieni są oni z mieszkającym w górach Alantika plemieniem Czamba oraz plemieniem Duru z okolic Mbe. Grupa etniczna Pere w latach pięćdziesiątych liczyła w okolicach Tingere ok. 25 000 osób¹¹⁸.

W 1959 r. pracę ewangelizacyjną wśród Pere rozpoczął ks. Cosmas Dietrich, niemiecki fiedeionista. Początkowo pracował z o. Douet w Majo Ba-
leo, gdzie uczył się też gorliwie j. fulbejskiego. Potem zaczął studiować j. pere. W Tingere istniała wówczas niewielka wspólnota chrześcijańska, złożona głównie z urzędników państwowych, przybyszów z południa Kamerunu. Ks. Cosmas Dietrich odwiedzał regularnie Tingere i wioskę Alme, rezydując w Tibati. W Alme założył on szkołę podstawowa z początkowymi klasami nauczania. W 1963 r. wydał pierwszy katechizm w języku pere. Dwa lata później postawił w wiosce Alme pierwsze zabudowania misji. W tym samym roku chrzest przyjęło dwóch pierwszych Pere.

Ks. Cosmas Dietrich osiedlił się w Alme w 1965 r. Przy misji wybudował znaną w całej okolicy przychodnię lekarską. W 1967 r. w Alme zamieszkała wspólnota Córek Jezusa, przejmując pracę w przychodni w Alme.

W 1969 r. do Alme został przydzielony o. Norbert Holsen, oblat pochodzenia niemieckiego. Pracował on tam do 1979 r. W latach siedemdziesiątych na terenie misji żyło zaledwie kilku ochrzczonych i katechumenów na ok. 5 000 mieszkańców¹¹⁹.

Kolejną misją, założoną na południowym zachodzie Wyżyny Adamawa była misja Banjo. W 1946 r. ta wioska stało się siedzibą kameruńskiego okręgu administracyjnego. Wioskę zamieszkiwali głównie Fulbeje, miejscowe plemię Wawas oraz Bamileke, Hausa i Bamun. Od 1960 r. do Banjo docierał o. Le Douy. Początkowo wspólnota chrześcijańska składała się głównie z ludzi napływowych, wśród których największą grupę stanowili urzędnicy, policjanci i żandarmi. W 1965 r. w Banjo osiedlił się o. Yves Jocteur-Monrozier. Pracował on w tej misji piętnaście lat. O. Yves Jocteur-Monrozier zajmował się przede wszystkim młodzieżą, katolicką, protestancką i muzułmańską. Z jego

¹¹⁸ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 128; Por. J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 68.

¹¹⁹ *Rapport quinquennal du Diocèse de Garoua pour la visite ad limina de 1977*. Garoua 1977, s. 15; N. Holsen, *Mission Catholique Atta*. Pôlc et Tropiques 1980, nr 5, s. 108-111.

namowy i poręczenia wielu młodych ukończyło katolickie Kolegium de Ma-zenoda w Ngaundere. Dla młodzieży założył podręczną bibliotekę. Dbał też o relacje ekumeniczne i o dialog życia z islamem¹²⁰.

5.2. Misje w regionie Garua

Obecne administracyjne terytorium Prowincji Północ zajmuje powierzchnię 65 234 km². Obejmuje ono cztery departamenty. Stolicą departamentu Benue jest miasto Garua; departamentu Majo Luti miasto Gider; departamentu Majo Rej miasto Czolire; departamentu Faro miasto Poli. Pod względem geograficznym terytorium prowincji obejmuje wielką równinę, która otoczona jest od południa Wyżyną Adamawa, od zachodu masywem górskim Alantika, od północy masywem górskim Mandara, a od wschodu równinny terenem Czadu.

Po założeniu misji w Garua oblaci zrobili rozpoznanie terenów przylegających do miasta. Zdecydowali się na założenie misji w Poli, Lam i Tuboro. Te dwie ostatnie miejscowości nie były siedzibami władz administracyjnych, choć znajdowały się w ich pobliżu. O ich wyborze zdecydował wyraźny sprzeciw muzułmańskich władz lokalnych. Misje w Gider i Czolire założono później.

W okolicach masywu górskiego Poli, ok. 100 km na południowy-zachód od Garua, osiedliła się grupa etniczna Dowajo. Dawne jej dzieje, podobnie jak dawne dzieje większości ludów z północnokameruńskiej sawanny, pozostaną nieodgadnione na zawsze. Oni sami swoje pochodzenie łączą z górskim ludem Fali, który krystalizował swą tożsamość zespalać znaczną ilość mniejszych grup plemiennych. Wśród innych plemion, zamieszkujących kraj Dowajo, najliczniej są reprezentowane Duppa, Czamba, Koma i Fulbej. Mniejsze grupy stanowią Kolbilas, Mbum, Duru, Vere i Bata. W czerwcu 1948 r. w regionie Poli-Finiole mieszkało nieco ponad 20 000 osób, w tym ok. 15 000 Dowajo, ok. 4 000 Duppa, w tym ok. 500 wyznawców islamu¹²¹.

Pierwszy kontakt z Dowajo oblaci nawiązali już w marcu 1947 r. Na siedzibę misji wybrali miasto Poli, wówczas siedzibę podprefektury¹²². Jeszcze w tym samym roku brat Vincent Jancour wzniósł pierwsze zabudowania misji, w których zamieszkali o. Yves Jocteur-Monrozier i Léon Robert¹²³.

¹²⁰ Y. Plumey, *Yves Jocteur-Monrozier OMI, serviteur, ami et frère*, s. 182-186.

¹²¹ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 185.

¹²² L. Robert, *Les débuts à Poli*, *Entre Nous* 126 (1996) 6; tenże, *Les débuts à Poli*. *Pôle et Tropiques* 1997, nr 1, s. 12-15; Y. Plumey, *Poigne de nouvelles*. *Pôle et Tropiques* 1947, nr 7, s. 139.

¹²³ Y. Monrozier, *Un saut dans la rivière*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 5, s. 94-95; L. Robert, *La mission de Poli*. *Pôle et Tropiques* 1950, nr 5, s. 6; tenże, *Cameroun: terres atrayantes, âmes sympathiques*. *Pôle et Tropiques* 1950, nr 5, s. 10-11; tenże, *Les débuts à Poli*, s. 12-13. V. Jancour, *Nous sommes partis*. *Pôle et Tropiques* 1949, nr 12, s. 170; L. Chauvat, *Poli-Fignolé*. *Pôle et Tropiques* 1955, nr 5, s. 4-5.

W misji Poli pracowało wielu misjonarzy, najczęściej przez krótki okres. Długim stażem pracy apostołskiej wykazał się tylko o. Jean Leleu, który przybył tutaj w 1957. On założył w wioskach Dowajo i Duppa pierwsze wspólnoty chrześcijańskie, ukończył budowę kościoła oraz opracował słownik francusko-dowajo¹²⁴.

Na wschód od Garua, przy granicy z Czadem i Republiką Środkowoafrykańską, rozciągały się tereny lamidatu Rej Buba, który stanowił swoiste „państwo w państwie”. Powstanie lamidatu Rej Buba sięga XVIII w. Wiąże się ono z osadnictwem i podbojem tych ziem przez Fulbejów. Duża koncentracja rodów fulbejskich w okolicach Jola dała początek ich migracji w górę rzeki Benue, aż do jej źródeł. Już pod koniec XVIII w. powstał w okolicach Rey Bouba lamidat stworzony przez Buba Ndżidda, którego imię nosi dzisiaj jeden z pobliskich parków narodowych Kamerunu. Przez długie lata Buba Ndżidda skutecznie bronił swej niezależności, odpierając ataki swych potężnych przeciwników. Jego twierdza w Czolire a potem w Rej, były wielkimi warowaniami¹²⁵.

Wielkie tereny lamidatu Rej Buba jeszcze przez kilka jeszcze lat po przybyciu do Kamerunu północnego misjonarzy oblatów pozostawały nie dotknięte ewangelizacją. Osiedleniu się misjonarzy sprzeciwił się zdecydowanie lamido. W 1954 r. ziemie lamidatu odwiedził o. Honoré Jouneaux. Sporządził on raport, według którego ocenia liczebność Mbum na ok. 8 000 osób. Na południu kraju Mbum usadowiło się kilka wiosek Baja, liczących w sumie ok. 2 800 mieszkańców. Do tego trzeba jeszcze doliczyć na terenach lamidatu Rej Buba ok. 10 000 Duru i 17 000 Fulbejów. Podczas swego krótkiego pobytu w Tuboro o. Jouneaux usiłował zorganizować grupę katechumenów w oparciu o kilka rodzin chrześcijańskich z plemion Ngambaj i Sara, wywodzących się z Czadu¹²⁶.

W 1956 r. o. Jacques de Bernon, późniejszy ordynariusz Marua, założył misję w Tuboro, w kraju Mbum¹²⁷. O. Jacques de Bernon rozpoczął pracę w misji od wybudowania skromnego mieszkania i nauki języka mbum. Nawiązał liczne kontakty z ludźmi z plemion Mbum, Ngambaj, Duru i Lame¹²⁸.

¹²⁴ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 183-184; J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 56.

¹²⁵ Historię lamidatu Rey Buba przedstawia: E. Mohammadou, *Les Yillaga. Ray ou Rey Bouba* Yaoundé 1972.

¹²⁶ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 207-208; J.C. Froelich, *Notes sur les Mbum du Nord-Cameroun*. Journal de la Société des Africanistes, 29: 1959, nr 1, s. 90-117.

¹²⁷ Weźniej, w grudniu 1955 r., o. Jacques de Bernon złożył wraz z o. Honoré Jouneaux wizytę wielkiemu lamido. Przy pierwszym spotkaniu *Baba z Rej* powiedział: *Przybyliście na moje ziemię, zajmijcie się zatem swoimi sprawami*. J. de Bernon, *L'Apostolat sur la Terre de Rey Bouba*. Entre Nous 1957, nr 5, s. 14.

¹²⁸ J. de Bernon, *Ma maison*. Pôle et Tropiques 1956, nr 7, s. 4; tenże, *Ma première tournée de brousse*. Pôle et Tropiques 1956, nr 11, s. 6.

W 1956 r. do o. Jacques'a de Bernon dołączył przybyły z Francji o. Jean Remy. O. Remy główny wysiłek pastoralny skierował ku ludziom z plemienia Mbum. Zapoznał się z ich językiem i zwyczajami. Wraz z o. Jacques'em de Bernon uczestniczył w próbach adaptacji miejscowych melodii do katolickiej liturgii¹²⁹.

Misjonarze podzielili teren misji na kilka sektorów. W 1959 r. w sektorze Czolire, które było siedzibą administracyjnych władz państwowych, żyło ok. 1000-1500 mieszkańców, w tym 28 katolików rodem z Południa i 15 katechumenów. W sektorze Madingrin żyło ok. 4 000 osób, głównie Ngambajów, w tym ok. 300 chrześcijan. W Tuboro mieszkało 950 osób, w tym połowa Mbum¹³⁰.

W maju 1958 r. o. Jacques de Bernon opuścił misję Tuboro. Jego miejsce zajął w październiku niezgromadzony o. André Durand. On to stał się niekwestionowanym apostołem Mbum¹³¹.

Pod koniec 1957 r. w Tuboro wybudowana została przychodnia lekarska. W związku z tym zaszła potrzeba sprowadzenia do pracy siostr-pielęgniarek. Zadania tego podjął o. Paweł Michalak. Dzięki jego pośrednictwu do Tuboro przybywają siostry ze Zgromadzenia Mater Orphanorum, założonego w 1946 r. we Włoszech¹³².

W latach pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych wybudowano kilka budynków koniecznych do prawidłowej działalności misji. W maju 1956 r. postawiono mieszkanie dla misjonarzy i prowizoryczną kaplicę. Rok później budynki te przerobiono i postawiono także salę do szkolenia katechetów. Przez kilka lat nie mogli uzyskać pozwolenia na wybudowanie szkoły dla dzieci. W 1963 r. wspólnotę katolicką tworzyło 76 ochrzczonych. Katechez regularnie słuchało ok. 560 osób¹³³.

W 1965 r. misjonarze z Tuboro założyli Ośrodek Rolniczy. Przez pierwsze trzy lata jego istnienia pracował w nim misjonarz świecki Dominique Fichot. W latach 1968-71 ośrodkiem zajmował się brat Emile Lambert, a następnie brat Eugène Caillet. Głównym zadaniem Ośrodka Rolniczego w Tuboro było upowszechnienie wśród mieszkańców okolicznych wiosek nowych upraw oraz nowych sposobów pracy na roli, jak również wychowanie miejscowych rolników do samowystarczalności.

¹²⁹ J. de Bernon, *Pour un christianisme africain*. Pôlc et Tropiques 1957, nr 7, s. 6; ten-że, *L'arrière-pays*. Pôlc et Tropiques 1958, nr 1, s. 5; J. R ó z a ń s k i, *Założenie misji północno-kameruńskiej*. s. 54-55.

¹³⁰ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 209-211.

¹³¹ A. Durand, *Mon premier Noël en brousse*. Pôlc et Tropiques 1961, nr 1, s. 3.

¹³² Zgromadzenie założył w latach czterdziestych włoski kapłan, ks. Antonio Rocco. O. Paweł Michalak pomagał rodzącemu się zgromadzeniu zakonnemu w zredagowaniu Konstytucji i Reguł oraz w tworzeniu struktur administracyjnych.

¹³³ Danc zamieszczone w: *Entre Nous* 1962, nr 6, s. 5.

Największą osadą i głównym ośrodkiem administracyjnym na północny-wschód od Garua było Gider. O. Elie Bève, który jako pierwszy misjonarz już w kwietniu 1948 r. dotarł w te okolice, zdecydował się jednak na założenie misji w niedalekiej wiosce Lam, gdzie przyjęto go zyczliwie¹³⁴. Osiedlił się w niej w styczniu 1949 r. Rok później rozpoczął budowę kościoła p. w. Matki Bożej z Lourdes, usytuowanego poza wioską. Później jednak zmienił miejsce, zarzucając metodę organizowania misji, zwaną *tabula rasa*¹³⁵. Już w wiosce misjonarz wybudował szkołę i przychodnię lekarską oraz przygotował do chrztu grupę pierwszych katechumenów, wśród których był m. in. Jean Maingle, późniejszy burmistrz miasta oraz Jean-Claude Dawai, pierwszy kapłan gidarski¹³⁶.

Wśród licznych misjonarzy, którzy pracowali w Lam, byli m. in. o. Roger-Claude Tissot, który ewangelizował Gidarów mieszkających po obydwu stronach Majo Luti w okolicach Matafal. Zajmował się on też przychodnią lekarską¹³⁷. W 1952 r. do wspólnoty obłackiej w Lam dołączył o. Lucien Le Calvé. Opanował on dobrze język gidarski oraz poznał kulturę plemienia. Pracował w misji do 1959 r.

Po trzech latach istnienia wspólnota katolicka w Lam liczyła już 97 katechumenów. Nadto wielu mieszkańców Lam bardzo przychylnie odnosiło się do misjonarzy. Wybudowana została kaplica w wiosce Kongkong, w której zbierali się mieszkańcy Dahal, Kosum i Balia¹³⁸.

¹³⁴ A. Clabaut, *Patient enracinement en terre guidar*. Pôlc et Tropiques 1972, nr 11, s. 252-254; tenże, *Lam, terre des Guidars*. Pôlc et Tropiques 1955, nr 6, s. 14; Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 225-227; E. Bève, H. Jouncaux, *Fondation de la mission Tchad-Cameroun*, brak miejsca wydania, 1946 [mps], s. 8-9.

¹³⁵ Według tej metody ci wszyscy, którzy przyjęliby chrzest, mieliby zamieszkać w wydzielonym osiedlu, tworząc swoiste „Nowe Jeruzalem”. Tak pisał o koncepcji o. E. Bève’a o. Krzysztof Zielenda OMI: „U stóp góry, w miejscu zupełnie zagubionym w kameruńskiej sawannie, rozciąga się mała wioska, zwana Lam. Jeśli przypadkiem misyjna droga lub inny powód zaprowadzi was do tej wioski, przed wkroczeniem do niej ujrzyć, po lewej stronie drogi, ruiny budowli, która nigdy nie została ukończona. Pierwsi misjonarze wśród Gidarów wybrali wioskę Lam, by wybudować w niej pierwszą misję katolicką, prawdziwe centrum kulturalne tego plemienia. Zdecydowali się oni umieścić swoje domostwo poza wioską licząc, że stanie się ono zaczątkiem nowej osady. Gidarzy, stając się chrześcijanami, musieliby przyjąć i zamieszkać obok misjonarzy, by tam rozpocząć nowe, chrześcijańskie życie. Musieliby porzucić swoje domy, tradycje i wszystko to, co pogańskie, by osiedlić się w tym *Nowym Jeruzalem*. Dzisiaj, te ruiny, pozostają symbolem zrzucenia metody prowadzenia misji”. *Rencontre des religions au pays Guidar*, s. 4 (tłum. własne). Por. A. Kurck, *Wierzenia i obrzędy Gidarów*, s. 156; J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 58.

¹³⁶ H. Dąbrowski, *Czterdziestolecie naszej misji*. Misyjne Drogi 1991, nr 2, s. 30; A. Clabaut, *Patient enracinement en terre guidar*, s. 252-254.

¹³⁷ R.-Cl. Tissot, *Chevauchée dans la brousse*. Pôlc et Tropiques 1952, nr 11, s. 2-3; tenże, *Chevauchée dans la brousse*. Pôlc et Tropiques 1959, nr 10, s. 2-3; tenże, *Pris sur la vif*. Pôlc et Tropiques 1952, nr 2, s. 21; tenże, *Mon petit peuple*. Pôlc et Tropiques 1953, nr 6, s. 10; A. Clabaut, *Lam, terre des Guidars*, s. 15.

¹³⁸ E. Bève, *Lam*. Pôlc et Tropiques 1952, nr 11, s. 4.

Pierwsze chrzty jednak odbyły się jednak dopiero na Wielkanoc 1954 r. Sakrament przyjęło pierwszych 18 Gidarów. Misja w Lam rozrastała się też materialnie. Wybudowano kilka budynków, wśród których najobszerniejsza była przychodnia lekarska, licząca 25 m długości i 10 szerokości¹³⁹. W 1956 r. na terenie misji Lam wspólnota chrześcijańska liczyła już 87 ochrzczonych, w tym 76 dorosłych oraz 650 katechumenów. Wielkie owoce swojej pracy apostołskiej misjonarze z Lam zebrali w Wielkanoc 1957 r. Chrzest przyjęło wówczas 100 katechumenów. Był to pierwszy, tak masowy chrzest w diecezji Garua. Następny, masowy chrzest w misji Lam odbył się w święto patronalne kościoła w Lam, 11 lutego 1958 r. Ochrzczono wówczas 143 dorosłych. Wspólnota chrześcijańska w Lam była największą wspólnotą chrześcijańską na terytorium Kamerunu północnego¹⁴⁰. W 1957 r. do pracy w misji Lam przydzielony został o. Alexis-Marie Atangana, pierwszy oblat kameruński¹⁴¹. W Lam pracował także o. Morin. Poznał on także język gidarski i zajmował się tłumaczeniami czytań mszalnych¹⁴². 21 lutego 1955 r. na terenie misji osiedliła się francuska wspólnota Sióstr Ducha Świętego z Saint-Brieuc. Siostry zajmowały się leczeniem chorych z całej okolicy, pracą edukacyjną wśród kobiet, kursami sżycia, higieny, nauką czytania. Otoczyły także opieką kilkuset trędowatych¹⁴³.

5.3. Misje w regionie Daleka-Północ

Dzisiejsze terytorium kameruńskiej Prowincji Daleka-Północ zajmuje powierzchnię 33 355 km². Obejmuje ona pięć departamentów. Stolicą departamentu Margui-Wandala jest miasto Mokolo, departamentu Diamare miasto Marua, Majo-Danai miasto Jagua, departamentu Kaele miasto Kaele oraz departamentu Logon et Szari miasto Kusseri. Najważniejszymi miastami tego regiony były Marua, Mokolo i Jagua, w których oblaci założyli misje w pierwszych latach pracy misyjnej. Z głównych ośrodków administracyjnych regionu pozostawały tylko miasta Kaele i Kusseri.

¹³⁹ A. Clabaut, *Lam, terre des Guidars*, s. 15; tenż c, *Patient enracinement en terre guidar*, s. 252-254; E. Bève, *A Lam. Pôlc et Tropiques* 1956, nr 3, s. 6; H. Dąbrowski, *Czterdziestolecie naszej misji*, s. 29-30.

¹⁴⁰ E. Bève, *Nouveaux baptisés*. Pôlc et Tropiques 1957, nr 7, s. 6;

¹⁴¹ O. Alexis Atangana, wywodzący się z Kamerunu południowego, został wyświęcony na kapłana 8 grudnia 1957 r. Studia teologiczne ukończył w Rzymie. Był pierwszym kameruńskim kapłanem, pracującym w diecezji Garua. W ceremonii święceń kapłańskich w Garua uczestniczyły delegacje z wszystkich misji północnokameruńskich. Obecny był też *lamido* z Garua.

¹⁴² A. Morin, *Pluie, avoine et taches d'huile*. Pôlc et Tropiques 1970, nr 1, s. 24; tenż c, *Ici, Lam*. Pôlc et Tropiques 1970, nr 11, s. 235-238.

¹⁴³ Por. E. Bève, *Compétence et admirable dévouement*. Pôlc et Tropiques 1972, nr 11, s. 254; J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 59.

Kaele było głównie ośrodkiem administracyjnym kraju Mundang. Jednak większość plemienia skupiała się wokół Lara, miejscowości liczącej ok. 10 000 mieszkańców. Wódz wioski był przychylnie nastawiony do misjonarzy, dlatego też o. Jean Colson i Jean Pasquier przychylił się do założenia misji w Lara, a nie w Kaele, jak planowano pierwotnie¹⁴⁴. Misjonarze rozpoczęli pracę od prac budowlanych oraz nauki miejscowego języka. W czerwcu 1951 r. Jean Colson został przydzielony do pracy w misji Bongor w Czadzie. Jego miejsce w Lara zajął o. André Pouliquen. W latach 1951-1953 o. Pasquier i Pouliquen odwiedzili większość wiosek w okręgu administracyjnym Kaele. Założyli stacje misyjne w Bisie, Zaziai, Dojan, Bobajo, Czude, Mindzil, Garej i Goin. W Lara otworzyli szkołę podstawową z klasami początkowego nauczania¹⁴⁵.

W 1955 r. misja w Lara świętowała dzień pierwszych chrztów, otwarcia szkoły oraz przybycia sióstr ze Zgromadzenia Córek Ducha Świętego z Saint-Brieuc. W 1956 r., w uroczystość Zesłania Ducha Świętego w Lara zostały udzielone chrzty następnej grupie katechumenów¹⁴⁶. Do katolickiej szkoły w Lara uczęszczało 101 uczniów. W 1960 r. było już ich 1 008, w tym 150 dziewcząt¹⁴⁷. Ten wzrost liczby uczniów szkoła zawdzięcza siostrze z zgromadzenia Córek Świętego Ducha z Saint-Brieuc.

Po dziesięciu latach istnienia misji wspólnotę chrześcijańską stanowiło 275 ochrzczonych oraz 1122 katechumenów. W przychodni lekarskiej udzielano rocznie ponad 35 000 zabiegów i konsultacji¹⁴⁸. Bardzo dobrze przedstawiał się też stan materialny. Dom misjonarzy miał powierzchnię 400 m², kościół 172 m², dom sióstr 255m², przychodnia lekarska 250m² oraz szkoła, do której uczęszczało 1 129 osób, w tym 255 dziewcząt¹⁴⁹.

W latach sześćdziesiątych w misji Lara pracowali m.in. o. Jean-Claude Tissot, Paul Cuisy, Léon Robin oraz Gaby Crugnola, który zajął się przede wszystkim pracą z młodzieżą szkolną¹⁵⁰.

Od początku pracy misyjnej w Lara misjonarze regularnie odwiedzali Kaele. Odpowiedzialnym za ten kanton był początkowo o. Colson, później zastąpił go o. Louis Blaire. W 1960 r. o. François Perennou i brat Hubert Cecillon zostali wyznaczeni do założenia misji w Kaele. Otrzymano wówczas teren pod budowę przy wyjeździe z miasta w kierunku Garua. Przy pomocy braci Bel-

¹⁴⁴ Raport o. Jean'a Colson w: Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 401.

¹⁴⁵ B. Noyer, *Le temps des semailles (1946-1967)*. Pôles et Tropiques 1991, nr 7-8, s. 5.

¹⁴⁶ F. Perennou, *Baptêmes à Lara*. Pôles et Tropiques 1956, nr 12, s. 6-8; Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 410.

¹⁴⁷ Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 403.

¹⁴⁸ Tamże, s. 413

¹⁴⁹ Dane zamieszczone w: *Entre Nous* 1962, nr 5, s. 3. Do dzisiaj plemię Mundang cieszy się największym procentem młodzieży i dzieci uczęszczających do szkoły spośród wszystkich innych plemion Kirdi. Por. także J. Różański, *Założenie misji północnokameruńskiej*, s. 71.

¹⁵⁰ L. Robin, *Mission parmi tout d'autres*. Pôles et Tropiques 1968, nr 12, s. 271.

langeri i Moysana misjonarze z Kaele wzniesli pierwsze zabudowania, wśród których był kościół o powierzchni 200 m², szkoła oraz mieszkania dla ojców i sióstr. Do szkoły uczęszczało 113 osób. W 1962 r. w misji Kaele było 203 ochrzczonych i 637 katechumenów. Misjonarze głosili regularnie katechezę w 15 wioskach. W pracy apostołskiej wspomagało ich 17 katechetów¹⁵¹.

W 1963 r. siostry ze Zgromadzenia Córek Świętego Ducha osiedliły się w Kaele, przejmując opiekę nad szkołą podstawową oraz nowo otwartą, niewielką przychodnią. W pierwszych latach działalności sióstr szczególną sławą cieszyła praca s. Cécile z niepełnosprawnymi, którzy przybywali do Kaele z całej okolicy¹⁵². W 1963 r. siostry utworzyły Szkołę Gospodarstwa Domowego. W zajęciach brało udział co roku od 60 do 80 dziewcząt. Misja sióstr zaślęnęła także z wyrabianych domowym sposobem protez¹⁵³.

Miasto Kuseri¹⁵⁴ położone jest u szczytu trójkąta, który tworzą ziemie Kamerunu, na brzegu Logone, po przeciwnej stronie Ndżameny, stolicy Czadu. Teren ten, znany w przeszłości z organizacji państwowych Kotoko i Logon-Birni zamieszkiwały głównie ludy Sao i Kotoko oraz Arabowie Szoa. Pod koniec lat czterdziestych miasto to było prawdziwą mozaiką różnych ludów. Założycielem misji w Kuseri był o. Georges-Hilaire Dupont. Wybudował skromny dom i rozpoczął starania o przydzielenie terenu pod budowę misji. Odwiedzał okoliczne wioski, zamieszkałe przez mużmanów, którzy nazywali go *białym marabutem*¹⁵⁵. Odszukał też kilku chrześcijan-Ngambaj z Czadu oraz wioski Massa i innych przybyszów z niezislamizowanych plemion północnokameruńskich. W listopadzie 1947 r. do o. Dupont dołączył o. Louis Chauvat. W grudniu tego samego roku o. Louisa Chauvat zastąpił o. Jean-Claude Zeltner¹⁵⁶.

W Kuseri misjonarze natknęli się na otwartą wrogość miejscowej administracji mużmańskiej. Dlatego też w 1950 r. postanowiono zamknąć misję¹⁵⁷. O. Dupont usiłował jeszcze prowadzić dzieło ewangelizacji w Logone-Birni, lecz bez żadnych rezultatów.

¹⁵¹ Dane zamieszczone w: *Entre Nous* 1962, nr 5, s. 4.

¹⁵² Y. Plumey, *Mission Tchad-Cameroun*, s. 423-424.

¹⁵³ *Merci Soeur; mon enfant est debout*, (pr. zb.). *Pôle et Tropiques* 1977, nr 9-10, s. 195-208.

¹⁵⁴ W czasach kolonialnych Fort Fourcau.

¹⁵⁵ G-H. Dupont, *Randonnée apostolique jusqu'aux abords du lac Tchad*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 3, s. 58; Y. Plumey, *Regards sur la Mission oblate du Cameroun*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 1, s. 6. *Marabut* to osoba nie pochodząca od Mahometa, lecz dysponująca nadprzyrodzoną siłą – łaską Bożą.

¹⁵⁶ L. Chauvat, *Kousseri: la mission aux marais mouvants*. *Pôle et Tropiques* 1948, nr 1, s. 9-11.

¹⁵⁷ Ponownie otwarto ją w 1970 r. W Kuseri osiedlili się wówczas oo. François Perennou i Loïc Megret.

W 1954 r. o. Jean-Claude Zeltner powrócił na Daleką Północ, poświęcając przede wszystkim Arabom Szoa¹⁵⁸. Odkrywał ich historię i spisywał ją. Założył także misję w Am Czilga, na terenie zamieszkałym przez Arabów Szoa. Brat Gustave Duménil wybudował dla niego skromne mieszkanie, kryte blachą. O. Jean-Claude Zeltner swój pobyt rozpoczął od złożenia wizyty miejscowemu władcy. Jego praca nie przyniosła jednak żadnych rezultatów ewangelizacyjnych¹⁵⁹. W 1956 r. o. Jeana-Claud'a Zeltnera wspomógł o. Loďc Megret. Jednak w 1958 r. obydwaj misjonarze zostali zmuszeni przez lokalnych władców muzułmańskich do opuszczenia terenów „czysto” muzułmańskich i opuszczenia miasteczka. Misja na krańcach terytorium północnokameńskiego zakończyła się fiaskiem.

6. Ustanowienie diecezji Garua

W latach pięćdziesiątych nastąpił bardzo szybki wzrost liczebny misji, zakładanych w głównych ośrodkach administracyjnych oraz liczba pracujących misjonarzy i misjonek. Wielkiemu wysiłkowi ewangelizacyjnemu towarzyszył także rozwój administracyjny prefektury, aż do podniesienia jej do rangi diecezji.

6.1. Utworzenie Wikariatu Apostolskiego Garua

W 1950 r., po trzech latach pracy apostolskiej oblatów w Kamerunie północnym, w granicach Prefektury Apostolskiej Garua istniało 9 misji, w których pracowało 27 księży oblatów, 8 braci i 6 siostr zakonnych. Liczbę katolików oceniano na 1 460. 17 maja 1951 r., po włączeniu w teren prefektury Majo Kebbi, wzrosła znacznie liczba ludności, ale także liczba założonych misji i misjonarzy¹⁶⁰. Dlatego też Stolica Apostolska erygowała 24 marca 1953 r. Wikariat Apostolski Garua, zachowujący granice dotychczasowej prefektury¹⁶¹. Wikariuszem apostolskim został o. Yves Plumey OMI, dotychczasowy

¹⁵⁸ W latach 1948-50 Arabowie Szoa liczyli ok. 45 000 osób, z których ok. tysiąc było w okolicach Kuseri, 1 500 na ziemi Logon i ponad 40 000 w okolicach Gulfei. Por. J.C. Zeltner, *Les Arabes de la Préfecture de Garoua (Cameroun)*. Missions OMI 1952, nr 280, s. 623.

¹⁵⁹ O. Jean-Claude Zeltner upatrywał sens swojej pracy w misji Am Chilga we wzajemnym poznaniu się, wyzbywaniu uprzedzeń w konkretnym miejscu, które wyznaczają brzegi Jeziora Czad oraz rzek Logon i Szari. W Am Czilga założył szkołę, do której uczęszczały dzieci arabskie. Por. J. Różański, *Poznać ludzi, którym zwiastujemy Ewangelię*. Misyjne Drogi 1992, nr 3, s. 30-33. Praca o. J.C. Zeltnera zaowocowała wieloma publikacjami i książkami, z których najważniejsze to: *Pages d'histoire du Kanem, pays tchadien*. Paris 1986; *Les pays du Tchad dans la tourmente, 1880-1903*. Paris 1988.

¹⁶⁰ W 1951 r. ludność Majo Kebbi liczyła ok. 100 000, w tym ok. 2 000 chrześcijan-protestantów i niewielka grupa katolików. Jeźdźcy prowadzili misję w Bongor. Już w pierwszym roku pracy apostolskiej oblaci rozpoczęli zakładanie misji w Pala i Lara.

¹⁶¹ Por. Pius XII, Konstytucja Apostolska *Garouensis*. AAS 1953, nr 11, s. 535-536.

prefekt apostolski¹⁶². W latach 1946-47 był on także przełożonym pierwszej grupy misjonarzy oblatów, którzy zaczęli systematyczną ewangelizację Kamerunu północnego. Tworzyli oni najpierw strukturę zakonną zwaną „Misją Kamerun”, zależnej bezpośrednio od administracji generalnej Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. W 1947 r. struktura ta zmieniła nazwę na „Misja Garua”, pozostając dalej w bezpośredniej zależności od administracji generalnej zgromadzenia¹⁶³. 25 maja 1947 r. został mianowany prefektem apostolskim w Garua. 24 marca 1953 r., kiedy Garua stało się siedzibą wikariatu apostolskiego, otrzymał nominację na wikariusza apostolskiego¹⁶⁴.

Na terenie nowo erygowanego wikariatu istniało wówczas 14 misji, w których pracowało 42 księży oblatów, 11 barci i 12 sióstr zakonnych. Do 13 szkół pierwszego stopnia uczęszczało 662 dzieci, w tym 115 dziewczynek¹⁶⁵.

Rok	Ludność	Katolicy	Katechumeni	Bracia zakonni	Siostry zakonne	Kapłani
1947	1000000	600	200	4	-	13
1950	1054028	2 033	484	8	8	56
1953	1500000	3200	2 240	11	12	42

6.2. Erygowanie diecezji Garua

Po kolejnych trzech latach pracy apostolskiej oblatów na terenie Kamerunu północnego i Majo Kebbi nastąpiła kolejna zmiana struktur wewnętrzkościelnych. 14 września 1955 r. Wikariat Apostolski Garua został podniesiony do rangi diecezji. Ordynariuszem nowej diecezji mianowano o. Yves Plumeya. Został on wprowadzony na urząd biskupi 29 czerwca 1956 r. przez abp Ren Graffin, ordynariusza Jaunde. Na terenie nowo erygowanej diecezji mieszkało wówczas ok. 1 500 000 ludzi, w tym 5 849 katolików i 6 922 katechumenów. Wśród nich pracowało 56 kapłanów, 15 braci i 35 sióstr zakonnych. Liczbę muzułmanów oceniano na ok. 500 000, natomiast liczbę wyznawców tradycyjnych religii afrykańskich na ok. 900 000 – 1 000 000¹⁶⁶.

¹⁶² Yves Plumey urodził się 29 czerwca 1913 r. w Vannes we Francji. W 1930 r. wstąpił do nowicjatu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. 29 czerwca 1937 r. został wyświęcony na kapłana. 4 maja 1946 r. został mianowany przełożonym pierwszej grupy oblatów, udających się na misje do Kamerunu i Czadu.

¹⁶³ 25 kwietnia 1951 r. po raz trzeci zmieniono nazwę na „Wikariat Zakonny Garua”, 5 lutego 1958 r. na „Wikariat Kamerun-Czad”, wreszcie w 1966 r. utworzono wice-prowincję Kamerun-Czad, unicząc ją tym samym od bezpośredniego zarządzania przez administrację generalną zgromadzenia.

¹⁶⁴ AAS 1953, nr 10, s. 513.

¹⁶⁵ G.H. Dupont, *Rapport du Vicariat du Cameroun-Tchad (1959)*, s. 865-866.

¹⁶⁶ Danc szacunkowo po przyłączeniu do Wikariatu Apostolskiego Garua Majo Kebbi.

Od początku pracy apostołskiej misjonarze zaczęli opracowywać teksty liturgiczne w miejscowych językach. Przetłumaczono podstawowe teksty liturgiczne na kilka języków, m. in. mundang, tupuri, massa i ngambaj. Do szkół misyjnych uczęszczało ponad 3 000 dzieci, w tym 20 chłopców do pierwszej północnokameruńskiej szkoły średniej, założonej przez oblatów w Ngaunde-re¹⁶⁷.

Oblaci przebywali na stałe w 23 misjach, wspomagani przez siostry zakonne z sześciu różnych zgromadzeń¹⁶⁸.

19 grudnia 1956 r. papież Pius XII wydzielił z terenu diecezji Garua nowo erygowaną Prefekturę Apostolską Pala. Pierwszym prefektem apostołskim został o. Honoré Jouneaux, mianowany dekretem wydanym przez Kongregację Rozkrzewiania Wiary 3 maja 1957 r.¹⁶⁹. Na terenie prefektury mieszkało ok. 340 tys. ludzi, w tym 1627 ochrzczonych i 7 205 katechumenów. Miejscowe wspólnoty zorganizowane były w 8 misji terytorialnych, w których pracowało 14 kapłanów, 1 brat zakonny i 8 siostr zakonnych¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Y. Plumey, *Dix ans d'apostolat oblat au Cameroun*, s. 89.

¹⁶⁸ Tamże, s. 92.

¹⁶⁹ W Kamerunie północnym i Majo Kebbi pracowały Siostry Św. Rodziny z Bordeaux, Córki Jezusa z Karmaria, Siostry Matki Bożej Królowej Apostołów, Córki Świętego Ducha z Saint Bricuc, Małe Siostry Ewangelii Karola de Foucauld oraz Siostry Najświętszego Serca z Bretanii.

¹⁷⁰ Dekret został umieszczony w: *Missions OMI* 1957, nr 291, s. 95.

¹⁷¹ Dane z 1956 r.